

Η Αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης

Η Αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης και οι πολίτες της

Πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Δ. Μεταλληνός
Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Παναπιστημίου Αθηνών

1. Προλογικά

Πρίν από είκοσι περίπου χρόνια δίδασκα στο αμφιθέατρο της Σχολής μας, στους πρωτοετείς Φοιτητές. Από το ύψος της έδρας διέκρινα στα πρώτα έδρανα μία ομάδα φοιτητών και φοιτητριών, που δεν έδειχναν για ελλαδίτες. Στο τέλος του μαθήματος τους πλησίασα και τους ρώτησα για το τόπο της καταγωγής τους. Ένας από αυτούς, που, όπως έδειχναν τα πράγματα, κατείχε καλύτερα την ελληνική γλώσσα, μου απάντησε: «Είμασθε Ρωμηοί από τη Μέση Ανατολή» (Λίβανο, Συρία. Παλαιστίνη κ.τ.λ). Αιφνιδιάσθηκα, το ομολογώ, με την απάντηση αυτή, που δεν την ανέμενα. Έτσι, προχώρησα σε μία δεύτερη ερώτηση: «Γιατί είσθε Ρωμηοί»; Και τότε ήλθε η ακόμη πιο αιφνιδιαστική απάντηση «Επειδή ο αυτοκράτορας μας ήταν στην Νέα Ρώμη, την Κωνσταντινούπολη, και ο πρώτος Ορθόδοξος Πατριάρχης μας είναι ο Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως - Νέας Ρώμης »!

Τότε συνειδητοποίησα, ότι υπάρχουν ακόμη Ορθόδοξοι στη Μέση Ανατολή, που έχουν συνείδηση της ταυτότητας και της ιστορίας τους, σ' αντίθεση με πολλούς από εμάς τους Νεοέλληνες, που [επηρασμένοι από την προπαγανδιστική συνθηματολογία των Ευρωπαίων, κυρίως από 18/19 αιώνα], έχουμε τελείως αποξενωθεί από τις έννοιες αυτές, [στην ακατανίκητη μανία μας τα ταυτισθούμε με την (Δυτική) Ευρώπη (=εξευρωπαϊσμός)]. Αυτά τα έχει αναλύσει με ισχυρή τεκμηρίωση ο αείμνηστος π. Ιωάννης Ρωμανίδης¹, επιφανής ορθόδοξος δογματολόγος, αλλά και ιστορικός(+2001), τα διδάσκω δε και εγώ (στις παραδόσεις και διαλέξεις μου)². Διότι μελετώντας τις πηγές, που εξα-

ντλητικά ερεύνησε εκείνος, διεπίστωσα την τερατώδη πλαστογράφηση της μέσης περιόδου της ιστορίας μας, με κορύφωση την καθιέρωση (1562) από την δυτική επιστήμη του ανύπαρκτου (ως κρατικού) ονόματος ΒΥΖΑΝΤΙΟ [και την δουλοπρεπή εκ μέρους μας αποδοχής και χρήση του]. Η αυτοκρατορία, μέσα στην οποία ζήσαμε και συναναπτυχθήκαμε οι Ορθόδοξοι πολίτες της, είχε άλλο όνομα και η ενότητα της είχε άλλα θεμέλια από εκείνα που αναζήτησαν στους τελευταίους αιώνες για τον εαυτό τους οι κρατικοεθνικές ενότητες, που προέκυψαν μέσα από τις νεώτερες ιστορικοπολιτικές εξελίξεις.

Γι' αυτά τα θέματα θα γίνει λόγος στις σελίδες, που ακολουθούν, με μοναδική επιδίωξη να συνειδητοποιηθούν πραγματικότητες, που περνούν απαρατήρητες σήμερα, και να κατανοηθούν οι ενωτικοί σύνδεσμοι όλων των Ορθοδόξων πολιτών της κοινής μας - κάποτε-Αυτοκρατορίας, για την διακράτηση τους, μέσα σε καθαρά πνευματικό πλαίσιο, στην εποχή μας. [Διότι ουδέποτε απειλήθηκε περισσότερο η Ορθοδοξία (των Αποστόλων και όλων των Αγίων μας) απ' όσο στην εποχή της παγκοσμιοποίησεως (NEW AGE) και του στρατιωτικοπολιτικού βραχίονα της επιβολής και επεκτάσεως της, της Νέας Τάξης πραγμάτων, με την επιδιωκόμενη και βαθμιαία πραγματοποιούμενη , ισοπεδωτική-ολιστική συγχώνευση των πάντων και τον γενικό εκδυτικισμό, με ότι αυτός συνεπάγεται για τον κοινό ορθόδοξο πολιτισμό μας3].

Ευχαριστώ το παλαιόφατο Πατριαρχείο Ιεροσολύμων και ιδιαίτερα τον Μακαριώτατο και Θειότατο Πατριάρχη του κ.κ. Θεόφιλο για την ευκαιρία, που μου έδωσε, να απευθυνθώ με την γλώσσα της αγάπης και ειλικρίνειας στους αδελφούς Ορθοδόξους της Εγγύς και Μέσης Ανατολής, που με τις απαντήσεις των παλαιών εκείνων φοιτητών μου όχι μόνο μου απεκάλυψαν την σωζόμενη ρωμαϊκή συνείδηση τους, αλλά και με βοήθησαν να επανακαλύψει, με την χάρη του Θεού, την συνεχιζόμενη ορθόδοξη ταυτότητα και ενότητα μας.

A. Η Αυτοκρατορία: Το κοινό ιστορικό και κρατικό πλαίσιο.

Τον 4ο μ.χ αιώνα εμφανίζεται στην ιστορία ένα ολότελα νέο κρατικό μέγεθος και μαζί του γεννιέται ένας νέος κόσμος , η Αυτοκρατορία της

ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ή ΡΩΜΑΝΙΑΣ⁴ .Στις 11 Μαΐου του 330 εγκαινιάζεται από τον αυτοκράτορα της Μέγα Κωνσταντίνο (280-337) η νέα πρωτεύουσα, που θα πάρει τιμητικά και το όνομα του ιδρυτή της (ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ), χωρίς όμως να χάσει το πρώτο και κύριο όνομα της (ΝΕΑ ΡΩΜΗ) ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ είναι το ιστορικά ορθό και πλήρες όνομα της , που διατηρεί μέχρι και σήμερα στον τίτλο του ο Οικουμενικός Πατριάρχης (Κωνσταντινουπόλεως - Νέας Ρώμης). Η μεταγενέστερη ανάπτυξη εθνικιστικής (και στην ουσία φυλετικής) συνειδήσεως ετόνισε περισσότερο το Κωνσταντινούπολις ή έμεινε σ' αυτό, όπως γίνεται και σήμερα, ενώ η Πόλη (Urbs, ως Πόλη κατ' εξοχήν) συνδέθηκε από την αρχή με Translatio Urbis, την μεταφορά δηλαδή στην Ανατολή της παλαιάς πρωτεύουσας (Παλαιάς Ρώμης), και την ολοκλήρωση, δια του Μ. Κωνσταντίνου, της ανανέωσης της αυτοκρατορίας (Renovatio Imperii), που είχε αρχίσει με τον αυτοκράτορα Διοκλητιανό (285-305). Ο Μ. Κωνσταντίνος τελευταίος αυτοκράτορας της Παλαιάς Ρώμης , οδήγησε την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στη μεταστοιχείωση της σε «επώνυμον του χριστού Πολιτείαν», δηλαδή στο Χριστιανικό Κράτος της Νέας Ρώμης.

Οριακά η αυτοκρατορία εμφανίζεται ως συνέχεια του Οικουμενικού Κράτους της Παλαιάς Ρώμης με τα ίδια σύνορα. Ο Ι. Χρυσόστομος, αναφερόμενος στα όρια της αυτοκρατορίας, τα προσδιορίζει με ακρίβεια: «Τώρα εκείνες οι απέραντες εκτάσεις, όπου λάμπει ο ήλιος, από τον Τίγρη μέχρι τα βρετανικά νησιά, ολόκληρη η Αφρική, η Αίγυπτος και η Παλαιστίνη, κι' οτιδήποτε άλλο ανήκει στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, ζουν με ειρήνη»⁵. Γρήγορα όμως θα αποδειχθεί ότι με τη νέα συνείδηση που διαμορφώνεται από το χριστιανικό φρόνημα, η ουσία των ορίων γίνεται πνευματική και όχι γεωγραφική. Συνεχίζεται, έτσι, ενοποίηση του αρχαίου κόσμου, που άρχισε με τον Μ. Αλέξανδρο και ολοκληρώθηκε με την Παλαιά Ρώμη. Γρήγορα όμως θα αποδειχθεί , ότι τα πάντα μεταστοιχείωνονται και μεταβάλλονταν μέσα στην άκτιστη αγιοτριαδική Χάρη. Ο Μ. Αλέξανδρος ένωσε τον κόσμο με τον πολιτισμό, η Παλαιά Ρώμη με την κατακτητική επιβολή μέσω των όπλων. Η Χριστιανική ρωμαϊκή αυτοκρατορία ενοποίησε τα πάντα με την πίστη στον Χριστό, ως Ορθοδοξία, συνεχίζοντας, σε ένα άλλο επίπεδο και μία άλλη ποιότητα, το έργο του Μ. Αλεξάνδρου..

Όλοι οι μεγάλοι Βυζαντινολόγοι , δέχονται ομόθυμα , ότι τρεις ήταν οι βάσεις, πάνω στις οποίες στηρίχθηκε το νέο αυτό πολιτειακό μόρφωμα:

α. Η Ρωμαϊκή Οικουμένη, με την ανανέωση της από τον Μ. Κωνσταντίνο.

β. Ο Χριστιανισμός στην πνευματική καθαρότητα του, ως αποστολική και αγιοπατερική Ορθοδοξία και

γ. η Ελληνικότητα, ως πολιτισμός, γλώσσα, μέσο επικοινωνίας και παιδείας.

Η συνένωση ρωμαϊκότητας και χριστιανικής πίστης έδωσε νέο χαρακτήρα και νόημα στην αυτοκρατορία. Μία νέα πολιτειακή ιδεολογία διαμορφώθηκε⁷ ως νέα αυτοκρατορική ιδέα⁸, που οδηγούσε στην υπέρβαση της στατικής κατανόησης των συνόρων και στην οικουμενική συνείδηση των πολιτών της. Η αυτοκρατορία αναδείχθηκε οικουμενική, όχι λόγω της εδαφικής εκτάσεως της, αλλά διότι στόχος της ήταν από την αρχή η προοδευτική ενσωμάτωση όλων των Λαών της Οικουμένης στη χριστιανική /Ορθόδοξη Πίστη, σύμφωνα με τον λόγο του Ι. Χριστού : «Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τα έθνη» (Ματθ.28,19). Το βαθύτερο νόημα του λόγου αυτού ερμηνεύει ο μεγάλος χριστιανός ποιητής και υμνογράφος Ρωμανός ο Μελωδός, καταγόμενος από την Συρία, στο Κοντάκιο του εις τους αγίους Αποστόλους : «μαθητεύσατε (=εκχριστιανίσατε) έθνη και βασιλέας». Κάθε εθνότητα δηλαδή καλείται να ενταχθεί, με όλη την πολιτειακή δομή της, στη μία Χριστιανική Αυτοκρατορία! Μία η χριστιανική πίστη, μία η χριστιανική οικουμένη, μία η χριστιανική αυτοκρατορία. Ο μεγάλος χριστιανός συγγραφέας Ωριγένης (β' αι.) ερμηνεύει χριστολογικά τη νέα αυτή πραγματικότητα: ο Θεός επέλεξε να στείλει τον Υιό Του στον κόσμο, όταν η Ρώμη είχε φέρει ενότητα και ειρήνη, για να διαδοθεί το Ευαγγέλιο χωρίς εμπόδια. Και ο ιστορικός Ευσέβιος.

(δ' αι) φθάνει στην ίδια ακριβώς διαπίστωση, που εισήλθε και στη λατρεία της Εκκλησίας μας με το γνωστό «τροπάριο» της υμνογράφου Κασσιανής (9ος αι.): «Αυγούστου μοναρχήσαντος επι της γής, η πολυαρχία των ανθρώπων επαύσατο/ και σου ενανθρωπήσαντος εκ της Αγνης, η πολυθεΐα των ειδώλων κατήργηται./ Υπό μίαν βασιλεία εγκόσμιον αι πόλεις γεγένηται,/ και εις μίαν δεσποτείαν θεότητος τα έθνη επίστευσαν»⁹.

Έτσι λοιπόν, κατανοείται ότι ή με την πάροδο του χρόνου απώλεια εδαφών και η εδαφική συρρίκνωση δεν επέφερε αλλοίωση στην ιδέα της αυτοκρατορίας και την οικουμενικότητα της. «Η Ρωμανία (δηλαδή το «Βυζάντιο») είναι η χώρα και το κράτος των Ρωμαίων, ασχέτως εκτάσεως και του αριθμού των πολιτών της»¹⁰. Μόνο η αλλαγή της πίστεως αποξένωνε από την ενότητα αυτής της χριστιανικής πολιτειακής ιδέας. Την συνείδηση της ενότητας αυτής εξέφρασε η δήλωση του φοιτητού μου

στο Αμφιθέατρο, που είδαμε στην αρχή: «ο αυτοκράτορας μας ...». «Ο αυτοκράτορας- πράγματι -ήταν σημαντικότερο από τον γεωγραφικό χώρο καταστατικό στοιχείο της αυτοκρατορίας, διότι σε αυτόν είχε παραχωρηθεί από τον Θεό η πληρότητα της βασιλικής εξουσίας και η εντολή για την ενεργοποίηση της σ' ολόκληρη την Οικουμένη»¹¹.

Βασικά εδάφη της αυτοκρατορίας ήσαν η Μ. Ασία, ο Πόντος, η Συρία, η Παλαιστίνη, η Χερσόνησος του Αίμου, η Β. Αφρική κλπ. Ο εθνολογικός κορμός της αυτοκρατορίας ήταν ο ελληνορωμαϊκός κόσμος και σ' αυτό ενσωματώνονται οι διάφορες εθνότητες/ λαότητες, ως ισότιμα μέλη του οικουμενικού σώματος. Σταθερός βέβαια έμεινε πάντα ο ελληνικός πυρήνας, το κύριο εθνολογικό στοιχείο στο πολυεθνικό αμάλγαμα της αυτοκρατορίας, και έτσι εξηγείται ο εξελληνισμός των δομών της αυτοκρατορίας από τον 4ο αιώνα και της διοικήσεως από τον Ιουστινιανό (6ος αι.) ως τον Ηράκλειο (7ος αι.). Η ευρεία αυτή εθνική προέλευση δεν έγινε ποτέ διασπαστικό στοιχείο, διότι όλους τους πολίτες ένωνε η κοινή πίστη και οικουμενική εκκλησία (=σύναξη) Λαών γύρω από την Αγία Τράπεζα της Αγίας Σοφίας (Νέα Ρώμη).

Οι Λαοί της αυτοκρατορίας έθεταν σε δεύτερη μοίρα την καταγωγή τους (φυλετικό κριτήριο) και οικοδομούσαν μίαν άλλη ενότητα στο ένα εκκλησιαστικό σώμα. Και αυτό ισχύει μέχρι και σήμερα στις σχέσεις των Ορθοδόξων, όταν φυσικά κυριαρχούν πνευματικά και όχι φυλετικά - εθνικιστικά κριτήρια. Η εκκλησιαστική αυτή ενότητα επιβίωνε παρ' όλες τις ανακλύπτουσες, κατά καιρούς, αντιθέσεις με την πολιτική εξουσία ή τον αυτοκράτορα προσωπικά. Αληθινοί ηγέτες, άλλωστε, με ανυπολόγιστη δύναμη και επιρροή στον Λαό, δεν ήσαν ο αυτοκράτορας ή οι πολιτικοί άρχοντες, αλλά πνευματικοί Πατέρες, οι Άγιοι και οι χαρισματικοί Γέροντες, έστω και αν ήσαν απλοί μοναχοί. Το υπέρτατο, εξ' άλλου, ιδανικό των μελών της αυτοκρατορίας δεν ήταν η πολιτική δύναμη ή η κοσμική σοφία, αλλά η αγιότητα, ως θέωση.

Η ελληνικότητα, ως γλώσσα, παιδεία και πολιτισμός, ήταν η καρδιά της αυτοκρατορίας. Προσδιόριζε όμως και την ταυτότητα του κράτους της Ρώμης, Παλαιάς και Νέας. Η Παλαιά Ρώμη ήδη τον 4ο αι. π.χ. χαρακτηριζόταν από τον μαθητή του Πλάτωνα Ηρακλείδη τον Ποντικό (Πόντιο), «πόλις ελληνίς»¹², διότι ελληνική ήταν πρώτα η καταγωγή της. Οι αρχαίοι Ρωμαίοι προήλθαν από την συγχώνευση των αυτοχθόνων (ABORIGINES) κατοίκων της Ιταλίας με αρχαιοελληνικά, πελασγικά φύλα, που είχαν εγκατασταθεί πριν από τα τρωικά στην χερσόνησο. Αυτοί ενώθηκαν με Αρκάδες Έλληνες, Πελασγούς Έλληνες, Σαβίνους από την Λακεδαιμονία

και Τρώες πρόσφυγες, υπό την ηγεσία του Αινεία, μετά την κατάκτηση της Τροίας από τους Αχαιούς. Στην πρώτη αυτή συγχώνευση βασιλιάς ήταν ο Λατίνος, που ισχυροποίησε την ενότητα όλων αυτών των διαφορετικής προελεύσεως, αλλά ελληνικής κυρίως καταγωγής, ομάδων, με το γάμο της κόρης του Λαβινίας με τον Αινεία¹³. Κατά μία άλλη εκδοχή (παράδοση) ο Αινείας νυμφεύθηκε την κόρη του Οδυσσέα (από την Καλυψώ) Ρώμη¹⁴. Όπως και να έχουν όμως τα πράγματα, το όνομα Ρώμη είναι ελληνικό και σημαίνει :δύναμη, ισχύς, ευτολμία.

Με τη Νέα Ρώμη και την ανανέωση της αυτοκρατορίας συντελείται και η υπέρβαση της πτωτικής κατατμήσεως του κόσμου, λόγω της αμαρτίας, σε «έθνη». Και αυτό με την υπερεθνική ένωση τους, μέσα στην Ορθοδοξία, σε ένα οικουμενικό «έθνος» το «έθνος το άγιον» (Α' Πετρ.2,9), στο θεονόμο και αδελφοποιημένο «Γένος των Ρωμαίων», των ορθοδόξων πολιτών της αυτοκρατορίας, με υπερφυλετικό χαρακτήρα (πρβλ.Γαλ.3,28-Κολ. 3,11). Το οικουμενικό αυτό έθνος διαμορφώθηκε, με την πάροδο του χρόνου, σε μία χριστιανική κοινοπολιτεία¹⁵, στην οποία η Ορθοδοξία συνιστούσε την ιθαγένεια όλων των πολιτών. Η ισοκρατεία (4ος π.Χ. αι).υπέρβαση της φυλετικότητας στην υπερφυλετική συνείδηση, μέσω του πολιτισμού και της παιδείας και η πρακτική εφαρμογή της δια του Μ. Αλεξάνδρου, ολοκληρώθηκε στο «πανδοχείο»(Λουκ.10,24) της Εκκλησίας, ως σώματος Χριστού και εν Χριστώ Κοινωνίας. Διαμορφώθηκε, έτσι, μία νέα συγγένεια, η εν Χριστώ παγγένεια των πολιτών της Νέας Ρώμης.

Αν αναζητήσουμε κάποιο παράλληλο στην εποχή μας, θα μπορούσαμε, τηρουμένων φυσικά των αναλογιών, να επιλέξουμε τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (Η.Π.Α),που βοηθούν ως ένα σημείο στην κατανόηση της συνύπαρξης των Λαοτήτων της Αυτοκρατορίας της Ν. Ρώμης και της ενότητας τους, μέσω της Πίστεως και του ενιαίου πολιτισμού τους. Αυτό συνοψίζει υποδειγματικά ο μεγάλος βρετανός βυζαντινολόγος Στήβεν Ράσιμαν (St. Runciman): «Ο πολίτης της αυτοκρατορίας έμεινε συνειδητά ο πιο πολιτισμένος εκπρόσωπος του ανθρώπινου γένους, συνειδητά Ρωμαίος, συνειδητά Ορθόδοξος, συνειδητά κληρονόμος της ελληνικής εκλεπτύνσεως... Οι "Βυζαντινοί" είχαν εξαιρετικά λίγες φυλετικές προκαταλήψεις (το αίμα τους ήταν πάρα πολύ ανακατεμένο). Δεχόταν οποιονδήποτε για συμπολίτη τους, φτάνει να ήταν Ορθόδοξος και να μιλούσε ελληνικά»¹⁶. Έτσι κατανοούσαν οι πολίτες της αυτοκρατορίας την πτωτική υπέρβαση της διαίρεσης σε έθνη, ζώντας την ενότητα τους μέσα στο σώμα του Χριστού. Και αυτό ψάλλουμε οι Ορθόδοξοι στο κοντάκιο της εορτής της Πεντηκοστής: «Ότε καταβάς τας

γλώσσας συνέχεε, διεμέριζεν έθνη ο Ύψιστος. Ότε του πυρός τας γλώσσας διένειμεν εις ενότητα πάντας εκάλεσεν. Και συμφώνως (=με ομόνοια) δοξάζομεν το Πανάγιον Πνεύμα».

Η κατευθυνόμενη από τη χάρη του Τριαδικού Θεού μεγαλοφυΐα του Μ. Κωνσταντίνου εθεμελίωσε την έννοια του «Γένους, τη νέα οικογένεια ΟΛΩΝ των Ορθοδόξων πολιτών της αυτοκρατορίας, που θα λειτουργεί , μέσα από την ενιαία οικουμενική συνείδηση, μέχρι την β' άλωση της Νέας Ρώμης (1453), με κάποια χαλάρωση λόγω της αναδύσεως των πρωίμων εθνικισμών, μετά την α' άλωση από τους Φράγκους (1204). Η έννοια του Γένους θα συνεχισθεί και στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, στο πλαίσιο της Εθναρχίας . Αυτή την ενιαία οικουμενική συνείδηση των Ορθοδόξων θα καταστρέψουν πρώτα οι Φράγκοι στη Δύση και από τα μέσα του 19ου αιώνα θα αποδυναμώσει η φραγκική προπαγάνδα στην «καθ' ημάς Ανατολή» με την δημιουργία διασπαστικών ρευμάτων και κινήσεων για τον πλήρη εκδυτικισμό μας. Τις συνέπειες της εξέλιξης αυτής, ως προς την οικουμενική μας συνείδηση, ζούμε σήμερα, όταν τα εθνικιστικά κριτήρια, και στην ουσία ρατσιστικά, περιορίζουν ή καταλύουν την ορθόδοξη ενότητα μας. Αλλά σ' αυτό θα επανέλθουμε.

Σημαντικό είναι το ζήτημα της γλώσσας (και των γλωσσών) της Αυτοκρατορίας. Η Ρωμανία είχε ως βασικό χαρακτηριστικό της την διγλωσσία. Ήταν δίγλωσση. Πρέπει κατ' αρχάς να δηλωθεί, ότι ποτέ δεν ανέκυψε πρόβλημα «ιερών Γλωσσών» στην Αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης. Τέτοιο πρόβλημα δημιουργήθηκε στην δυτική, φραγκική και παπική κοινωνία τον 9ο αιώνα. Τότε καθορίσθησαν (όχι χωρίς δόση ρατσισμού) τρεις ιερές- χριστιανικές γλώσσες. Εκείνες, δηλαδή, στις οποίες είχε γραφεί η επιγραφή στον Σταυρό του Χριστού κατά την σταύρωση Του: η ελληνική , η ρωμαϊκή (λατινική) και η εβραϊκή (Λουκ.23,28): «γράμμασιν Ελληνικοίς και Ρωμαϊκής και Εβραϊκής»¹⁷.

Η Ρωμανία απέκρουσε μια τέτοια θέση στα πρόσωπα των μεγάλων Φωτιστών των Σλάβων της Κεντρικής Ευρώπης, αγίων Μεθοδίου(+885 μ.Χ) και Κυρίλλου (+869 μ.Χ), των Ελλήνων αδελφών , οι οποίοι οδηγούμενοι από τον διδάσκαλο τους Πατριάρχη Μέγα Φώτιο (+891), όχι μόνο δέχθηκαν στην σλαβική γλώσσα και κήρυξαν σ' αυτήν, αλλά και εργάσθηκαν για την ανάδειξη και καλλιέργεια της, δημιουργώντας το πρώτο αλφάβητο της και μετέφρασαν (κυρίως ο Μεθόδιος και οι μαθητές του) την Αγία Γραφή και λειτουργικά βιβλία, ως πυρήνα της σλαβικής φιλολογίας. Το πνεύμα της Ορθοδοξίας ενσάρκωσε η κίνηση αυτή των Αγίων Θεσσαλονικέων Αδελφών, αποκλείοντας κάθε έννοια (ρατσιστικής)

διακρίσεως μεταξύ των γλωσσών της Αυτοκρατορίας. Κάθε γλώσσα έγινε δεκτή ως εκκλησιαστική (της λατρείας): αλβανικά (ή αρβανίτικα), αράβικα, τουρκικά, αρμένικα, συριακά, κοπτικά, (αιγυπτιακά), γεωργιανά, ελληνικά, λατινικά κ.λ.π.

Επίσημη γλώσσα του Κράτους ήταν αρχικά η λατινική. Σταδιακά όμως, με τη μετάθεση του κέντρου της Αυτοκρατορίας στην Ανατολή (8^ο αιώνας) έγινε η ελληνική η περισσότερο διαδεδομένη γλώσσα. Είναι χαρακτηριστικό, ότι στη σημερινή ελληνική γλώσσα ρωμαϊκά είναι τα λατινικά, ενώ ρωμαϊκά είναι τα (νεώτερα) ελληνικά, όπως αναπτύχθηκαν στην Αυτοκρατορία, ως καθημερινή γλώσσα.

Για να κατανοηθεί η διγλωσσία της Αυτοκρατορίας, μπορεί και πάλι να χρησιμοποιηθεί το παράδειγμα των Η.Π.Α, τηρούμενων των αναλογιών φυσικά. Η αγγλική (αμερικάνικη) είναι η επίσημη γλώσσα του Κράτους στη δημόσια ζωή. Ακόμη και σήμερα όμως πολλές οικογένειες ή κοινότητες χρησιμοποιούν και τη γλώσσα της Χώρας καταγωγής τους (γερμανικά, γαλλικά, ελληνικά, αραβικά κ.λ.π, κυρίως δε τα ισπανικά, οι προερχόμενοι από τις ισπανόφωνες περιοχές).

Στη συνάφεια αυτή πρέπει να εξαρθεί και μία ακόμη σημαντική ιδιοτυπία της Ρωμανίας. Η χρήση της μίας ή της άλλης γλώσσας δεν σήμαινε και διαφορά στην «εθνική συνείδηση» ή καλύτερα την «κρατική» (πολιτειακή). Η ταύτιση της γλώσσας με την εθνικότητα ήταν άγνωστη στην Αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης. Αυτό επιβλήθηκε από τους δυτικούς Ευρωπαίους τον 19ο αιώνα (κάθε γλωσσική πληθυσμιακή ενότητα να νοείται ως άλλο κράτος/έθνος) και εφαρμόσθηκε κυρίως για την κατάτμηση των Λαών της Ρωμανίας. Δεν γενικεύθηκε όμως στην ίδια τη Δύση, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τους Ελβετούς, που μιλούν τρεις γλώσσες: γαλλικά, γερμανικά, ιταλικά, αλλά δεν είναι ούτε Γάλλοι, ούτε Γερμανοί, ούτε Ιταλοί, αλλά Ελβετοί (εθνικά) γαλλόφωνοι ή ιταλόφωνοι. Έτσι και στην Ρωμανία, η εθνικοκρατική ταυτότητα ήταν μία και κοινή σ' όλους παρά τις οποιεσδήποτε γλωσσικές διαφορές. Τα ρωμαϊκά, ως κοινή γλώσσα της αυτοκρατορίας, εξασφάλιζαν την ενότητα της, όπως τα αγγλικά (αμερικάνικα) στο πολυεθνικό Κράτος των Η.Π.Α.

B. Τα ονόματα

Είναι ευνόητο, ότι οι πολυάριθμες Λαότητες/εθνικές ομάδες, που συναποτελούσαν την μία Αυτοκρατορία, είχαν κάθε μία το όνομα της, που δήλωνε την προέλευση και καταγωγή της. Κάτι ανάλογο σήμερα

συμβαίνει με τις Η.Π.Α. και με την «αυτοκρατορία» της Σοβιετικής Ένωσης (Σοβιέτα). Όπως σήμερα όμως, έτσι και τότε, τα επί μέρους εθνικά ονόματα δεν υποδήλωναν πολυδιάσπαση, αλλά συμπεριλαμβάνονταν στο ενιαίο Κράτος, που είχε και αυτό το όνομα του. Όταν, έτσι ονομάζουμε σήμερα κάποιον Ελληνο-αμερικάνο, γνωρίζουμε όλοι ότι το πρώτο όνομα δηλώνει την καταγωγή και προέλευση του, ενώ το δεύτερο την κρατική ταυτότητα του. Έτσι κατανοείται και το σύνθετο όνομα Γερμανο-αμερικάνος, ιρλανδο-αμερικάνος, γαλλο-αμερικάνος κ.τ.ο. Πρόβλημα δημιουργείται στην κατανόηση των ονομάτων της Αυτοκρατορίας της Νέας Ρώμης, διότι σήμερα κυριαρχεί η εθνική ιδέα και οι τότε επί μέρους εθνότητες της Αυτοκρατορίας, σήμερα αποτελούν ανεξάρτητα κρατίδια, χωρίς κρατική ενότητα μεταξύ τους.

Ας πάρουμε όμως τα πράγματα με τη σειρά και ας αρχίσουμε από το όνομα της ίδιας της Αυτοκρατορίας.

1. Ρωμανία

Η Αυτοκρατορία (μας), όπως διδασκόμεθα στο σχολείο, όνομα-ζόταν «ΒΥΖΑΝΤΙΟ», από τη μικρή πόλη, που κτίσθηκε από τον Μεγαρέα Βύζαντα, τον 7ο π.χ αιώνα και έφερε αυτό το όνομα (Βυζάντιο). Τη θέση αυτή για την στρατηγική της σημασία, επέλεξε ο Μ. Κωνσταντίνος, για να κτίσει τη νέα πρωτεύουσα του Κράτους, τη Νέα Ρώμη-Κωνσταντινούπολη, όπως είδαμε. Εν τούτοις «κράτος γνωστόν επισήμως ως "βυζαντινόν" δεν υπήρξε ποτέ. Όσον και αν ερευνήσωμεν τας πηγάς μας, ελληνικάς και ξένας, ματαιίως θα αναζητήσωμεν τον όρο αυτόν. Και πολύ φυσικά: οι όροι "Βυζαντινός" και "βυζαντινή ιστορία" εις την σημασία του κατοίκου και της ιστορίας του κράτους, που πρωτεύουσαν του είχε την Κωνσταντι-νούπολη, το παλαιόν Βυζάντιον, είναι ανύπαρκτοι. Ουδέποτε οι κάτοικοι του παρά τον Βόσπορον κράτος, εχρησιμοποίησαν δια τον εαυτών των, το κράτος των και την ιστορίαν του το επίθετον "βυζαντινός". Τους εαυτούς των ωνομάζον μόνον Ρωμαίους, η αυτοκρατορία των ήτο "ρωμαϊκή" και πρωτεύουσα των η Νέα Ρώμη». Αυτά παρατηρεί ο μεγάλος βυζαντινολόγος Ιωάννης Καραγιαννόπουλος¹⁸ και είναι η ομόφωνη ομολογία όλων των ερευνητών της «Βυζαντινής» Ιστορίας. Η νέα πρωτεύουσα της αρχαίας Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας ονομάσθηκε ΝΕΑ ΡΩΜΗ και από αυτήν η χριστιανική πλέον αυτοκρατορία, η φυσική συνέχεια της, ονομάσθηκε ΡΩΜΑΝΙΑ¹⁹ και ποτέ Βυζάντιο. Ο Μ. Αθανάσιος στα μέσα του 4ου αιώνα γράφει σε μίαν αποστολή του: «...Μητρόπολις ἐστίν η Ρώμη της Ρωμανί-ας»²⁰.

Η αυτοκρατορία, συνεπώς, δεν ονόμασε ποτέ τον εαυτό της, ούτε ονομάσθηκε από άλλους ΒΥΖΑΝΤΙΟ. Το όνομα «Βυζάντιο» για το κράτος είναι κατασκευάσμα των Φράγκων και εμφανίσθηκε για πρώτη φορά το 1562 (Ιερώνυμος Βολφ/Wolf) στη Γερμανία. Η χώρα και το κράτος των Ρωμαίων (Παλαιών και Νέων) ονομαζόταν ΡΩΜΑΝΙΑ και από τους πολίτες του και από τους ξένους. Μέχρι την άλωση του 1453 και ακόμη και μετά από αυτήν, ο λόγος ήταν για ΡΩΜΑΝΙΑ. Έτσι τα δημοτικά τραγούδια θρηνούν την πτώση όχι κάποιου ανύπαρκτου κράτους Βυζαντίου, αλλά της Ρωμανίας: «Οι Τούρκ' ... εκούρσευσαν την Πόλ' τη Ρωμανίαν». Και δεν είναι το μόνο παράδειγμα²¹.

Δεν είναι λοιπόν περίεργο, που οι ισλαμικές πηγές ονομάζουν με τον ίδιο τρόπο την αυτοκρατορία, διότι με αυτό το όνομα ήταν γνωστή . «Μπιλάτ-ερ-Ρούμ»²², χώρα των Ρωμαίων/ Ρωμηών, είναι ο όρος. Συχνά, λόγω στενότερης προοπτικής, με τον όρο Ρωμανία χαρακτηρίζεται η Μικρά Ασία ή τα παράλια της. Υπάρχει όμως και αντίστοιχος όρος Ρούμελη, που αποδίδεται στις ελεύθερες περιοχές της Αυτοκρατορίας και σημαίνει το ίδιο πράγμα: των Ρωμηών, περιλαμβάνοντας την Κωνσταντινούπολη και το ευρωπαϊκό μέρος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας²³. Αλλά και οι Άραβες χρησιμοποιούν από αιώνες το ίδιο όνομα: Μπιλάτ-ερ-Ρούμ, για να ονομάσουν την ελεύθερη Ρωμανία, συμπεριλαμβάνοντας από τον 10ο αιώνα και την ιταλική Ρωμανία(=ιταλική χερσόνησο).

Στην συνάφεια αυτή πρέπει επίσης να λεχθεί, ότι ιστορικά ουδέποτε διακρίνεται λεγόμενη «Βυζαντινή Αυτοκρατορία» από τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, διότι είναι φυσική συνέχεια της. Οι Φράγκοι με το πλαστό όνομα (για την αυτοκρατορία) «Βυζάντιο» μας έμαθαν να πιστεύουμε, ότι ο Μ. Κωνσταντίνος, μεταφέροντας την πρωτεύουσα στην Ανατολή, ίδρυσε μία νέα αυτοκρατορία, την «Βυζαντινή» και από ρωμαίος έγινε «βυζαντινός»! Αυτή η μυθολογία μας βαρύνει μέχρι σήμερα, ιδιαίτερα τους Έλληνες. Οι πρόγονοι μας όμως γνώριζαν μόνο, ότι ήσαν πολίτες του κράτους με το όνομα Ρωμανία, το οποίο εκτεινόταν, επί Μ. Κωνσταντίνου, σ' ολόκληρο τον ιστορικό χώρο, που σήμερα καλύπτει την Αγγλία, Πορτογαλία, Ισπανία, Γαλλία, Ελβετία, Ιταλία, Αυστρία, τα Βαλκάνια, όλη τη Βόρεια Αφρική, τον Λίβανο, την Συρία, την Παλαιστίνη, την Τουρκία και τα ρωσικά παράλια του Ευξείνου Πόντου.

Όταν η Αυτοκρατορία, με την ίδρυση της νέας πρωτεύουσας , μετέφερε το κέντρο της στην Ανατολή, δεν άλλαξε την πολιτική δομή και το όνομα της. Παρέμεινε γνωστή με το όνομα «ρωμαϊκή», έστω και αν η γλώσσα, που τελικά επικράτησε, ήταν ελληνική. Το ρωμαϊκό Imperium

ήταν πια γνωστό και παραδεκτό από όλο τον τότε κόσμο, μέσα σ' αυτό ή έξω από αυτό. Η αλλαγή του ονόματος ήταν αδύνατη και η υιοθέτηση του από κάποιο άλλο κρατικό μόρφωμα θα επέφερε σύγχυση και αστάθεια. Αλλά και όταν το κράτος χωρίσθηκε σε δύο τμήματα, ανατολικό και δυτικό, (395μ.Χ), για την διευκόλυνση της διακυβερνήσεως του, πάλι το όνομα, διότι τα δύο μέρη ήταν τμήματα του ίδιου ενιαίου κράτους.

2. Ρωμαίος -Ρωμαίοι/Ρωμηοί

Οι υπήκοοι της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, και του ανύπαρκτου κρατικά «Βυζαντίου», συνεπώς, ως πολίτες της ΡΩΜΑΝΙΑΣ ονομαζόνταν κρατικά - πολιτειακά ΡΩΜΑΙΟΙ, η απλούστερα στους μετέπειτα αιώνες, ΡΩΜΗΟΙ²⁴. Άλλωστε από το έτος 212 μ.Χ με διάταγμα του αυτοκράτορα Καρακάλλα (Constitutio Antoniniana) όλοι οι πολίτες του αχανούς Ρωμαϊκού Κράτους έλαβαν το όνομα Ρωμαίοι. Συνεπώς, και πριν από τη μεταφορά της πρωτεύουσας στην Ανατολή. Το όνομα «Ρωμαίος» σήμαινε τον ρωμαίο πολίτη, οπού και αν ζούσε. Οι ελληνόφωνοι πολίτες του Ρωμαϊκού Κράτους ονομαζόνταν ΡΩΜΑΙΟΙ και οι λατινόφωνοι ROMANI. Επειδή δε, και η Παλαιά και η Νέα Ρώμη λειτουργούσαν στο πλαίσιο της «πόλης - κράτους», όπως οι αρχαίες ελληνικές πόλεις, γι' αυτό «ρωμαίος» δεν ήταν μόνον ο κάτοικος της πρωτεύουσας, αλλά και κάθε υπήκοος της σ' όλη την Αυτοκρατορία. Η πτώση του δυτικού μέρους της Αυτοκρατορίας σε βάρβαρα φύλα από το 476 μ.Χ. και μετά δεν δημιούργησε ξεχωριστό Κράτος, αλλά οι υποδουλωμένες επαρχίες, παραμένοντας σε ενότητα με το ανατολικό τμήμα του ρωμαϊκού Κράτους, περίμεναν την απελευθέρωση και επανένωση τους. Αυτή θα πραγματοποιηθεί με τον Ιουστινιανό(527-565),ως ένα σημείο.

Ρωμαίος, λοιπόν, ήταν ο πολίτης της Νέας Ρώμης και Ορθόδοξος Χριστιανός. Γι' αυτό και το όνομα, χωρίς να χάσει την κρατική του σημασία, ταυτίσθηκε τελικά με τον Ορθόδοξο. Ρωμαίος ή Ρωμηός είναι ο Ορθόδοξος πολίτης της Νέας Ρώμης. Το Ρωμαίος, δηλαδή, δεν αναιρεί το οποιοδήποτε όνομα καταγωγής (φυλετικά). Στο σύνθετο Ελληνορωμαίος, το Έλλην δηλώνει την καταγωγή και το Ρωμαίος την κρατική (ή την ορθόδοξη) ταυτότητα. Αυτό σημαίνει σήμερα και το όνομα: Ελληνοαμερικάνος, που σημαίνει Έλληνας κατά την καταγωγή και πολίτης του αμερικάνικου κράτους. Άρα το δίλημμα, που θέτουν κάποιοι, Έλλην ή Ρωμαίος είναι πλαστό. Διότι από την καταγωγή του μπορεί κάποιος να είναι: Έλλην, Σύρος, και ο,τιδήποτε άλλο και κρατικά Ρωμαίος, πολίτης

δηλαδή του Ρωμαϊκού Κράτους. Στους τελευταίους αιώνες γίνεται αναφορά στον πολιτισμό της Ρωμανίας με τον όρο Ρωμηοσύνη²⁵.

Πρέπει εδώ να δηλωθεί, ότι η χρήση των ονομάτων από τους λόγιους ή τους πολιτικούς, πολλές φορές, επιφέρει σύγχυση στα πράγματα (π.χ ταύτιση του Ρωμαίου με το όνομα Έλλην, χρήση του ονόματος βυζαντινός, κ.λ.π). Ο Λαός όμως, ελεύθερος από την πολιτική σκοπιμότητα ή την αρχαιοπληξία των λόγιων, χρησιμοποιεί φυσικά και αβίαστα τα ονόματα, όπως δείχνουν τα δημοτικά τραγούδια του. Βέβαια, υπάρχει και κάποια ταύτιση, διότι το όνομα Έλλην, ως πολιτιστικό, και το Ρωμαίος, ως κρατικό, τελικά ταυτίστηκαν, διότι οι Ρωμαίοι έγιναν πολιτιστικά Έλληνες και οι Έλληνες κρατικά Ρωμαίοι. Εξ' άλλου όλοι οι Λαοί της αυτοκρατορίας (μπορούν να) ονομάζονται πολιτιστικά Έλληνες και η Αυτοκρατορία Ελληνική. Αυτό όμως δεν σημαίνει, ότι οι εκ καταγωγής (φυλετικά) Έλληνες είναι εξουσιαστές όλων των άλλων Λαών (της Αυτοκρατορίας) και η Αυτοκρατορία ιδιοκτησία των Ελλήνων. Μία τέτοια σύγχυση (παρανόηση) δημιουργήθηκε από το γεγονός, ότι το 1453 (β' άλωση) η Πόλη ήταν στα χέρια των Ελλήνων, μαζί με μερικά τμήματα της στον ιστορικό ελληνικό (ελλαδικό) χώρο. Δεν ήταν όμως αυτή γεωγραφικά ΟΛΗ η Αυτοκρατορία. Μονοεθνική αυτοκρατορία, άλλωστε, δεν υπάρχει. Η Αυτοκρατορία της Ρωμανίας (το «Βυζάντιο») αποκαταστάθηκε εδαφικά και ξαναλειτούργησε ως «Αυτοκρατορία» στα όρια της Εθναρχίας, μέσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, την γεωγραφική συνέχεια της Αυτοκρατορίας της Νέας Ρώμης. Μετά την άλωση του 1453 η Αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης, ως Ρωμαϊκή Εθναρχία (Ρουμ-μιλλετί), ξαναβρήκε την εδαφική και πληθυσμιακή ενότητα της («Κράτος εν κράτει»). Ας επιστρέψουμε όμως στο όνομα Ρωμαίος -Ρωμαίοι.

Είναι πολύ χαρακτηριστικό, ότι μέχρι σήμερα στην Συρία και στον Λίβανο, όπου ζούν περισσότεροι από 120.000 Ορθόδοξοι, οι οποίοι λόγω των ιστορικών περιπετειών τους έχουν γίνει αραβόφωνοι, δηλώνουν αυθόρμητα πως είναι «Ρούμ Ορτοντόξ» και όχι Σύριοι ή Λιβανέζοι, διότι θεωρούν τους εαυτούς τους απόγονους των κατακτηθέντων «Ρωμαίων» της Αυτοκρατορίας της Ν. Ρώμης από τα μέσα του 7ου αιώνα. Δηλώνουν, δηλαδή, την παλαιά κρατική ταυτότητα τους, που εκφράζει συγχρόνως και την πίστη τους. Ως Ορθόδοξοι είναι Ρωμαίοι. Έτσι απευθύνονται με συγκίνηση σε έναν ξένο Ορθόδοξο (Ρωμηό), για να δείξουν και την ιστορική σχέση και συγγένεια (πνευματικά και κρατικά) μαζί του.

Σημαντική επιβεβαίωση της ευρείας χρήσης του ονόματος «Ρωμαίος-Ρωμαίοι» προσφέρει το ιερό βιβλίο του Ισλάμ, το Κοράνιο. Από

τα περισσότερα ενδιαφέροντα κεφάλαια (Σούρα) του βιβλίου είναι το υπ' αριθμ. Λ(30), επιγραφόμενο «Αρρούμ», δηλαδή «η Ρωμανία». Ο Άραβας ιστορικός Α.Μασούντι (10ος αι.) κάνει διάκριση μεταξύ Ιουνάν (εθνικοί, Έλληνες) και Ρούμ (Ρωμαίοι, χριστιανοί). Οι πρώτοι στίχοι του κεφαλαίου ΡΟΥΜ είναι οι ακόλουθοι:

«ΟΙ ΡΟΥΜ»

«Στο όνομα του οικτίρμονος και ελεήμονος Αλλάχ, Άλεφ, Λάμ, Μίμ. Οι Ρωμηοί νικήθηκαν σε μία χώρα γειτονική προς τη δική μας. Όμως μετά από λίγα χρόνια και αυτοί θα νικήσουν. Τα πράγματα, είτε πριν είτε μετά εξαρτώνται από τον Θεό. Κατά την ημέρα εκείνη οι πιστοί θα χαρούν για τη νίκη, που θα γίνει με τη βοήθεια του Θεού. Αυτός δίνει νίκη σε όποιον Αυτός θέλει, διότι είναι ο μεγαλοδύναμος και πολυέλεος»²⁶.

Η ήττα που αναφέρεται στο εδάφιο αυτό είναι η υποχώρηση των Ρωμαίων (Βυζαντινών) απέναντι στους Πέρσες, το 619, και η καταφυγή τους στην Αίγυπτο. Κατά τις αραβικές πηγές η προηθευόμενη εδώ από το Κοράνιο νίκη έλαβε χώρα το 628, που οι Ρωμαίοι (=Βυζαντινοί) νίκησαν τους Πέρσες. Σημασία όμως έχει ότι ο "προφήτης" Μωάμεθ είναι με το μέρος των Ρούμ, ως χριστιανών, και όχι με το μέρος των ειδωλολατρών Περσών. Η «σούρα» αυτή είναι το πνευματικό θεμέλιο της ελληνοαραβικής φιλίας.

3. Γραικοί

Όχι μόνο τους εκ καταγωγής Έλληνες, αλλά και όλους τους πολίτες της Αυτοκρατορίας, ενδιαφέρει η ανάδυση στους μέσους αιώνες του (αρχαίου) ελληνικού ονόματος Γραικός- Γραικοί. Ο Γραικός (συγκεκριμένο πρόσωπο) γενολογείται, όπως και ο Έλλην, από τον Δευκαλίωνα, κατ' άλλους δε υπήρξε ο αδελφός του Λατίνου, που είδαμε παραπάνω στην Ιταλία. Το όνομα σχετίζεται με τη λέξη γηραιός και έτσι ονομαζόνταν οι προφήτες (ιερείς) του μαντείου της Δωδώνης και συνηθέστερα Σελλοί (Ελλοί, Έλληνες) (Αριστοτέλης, Μετεωρολογικά Α',14).

Όλα αυτά δείχνουν την ελληνικότητα των ονομάτων Γραικός και Έλλην και την μεταξύ τους συγγένεια. Άρα για τους (Νέο) Έλληνες μόνο τιμή περιποιεί η αναφορά στα ονόματα αυτά. Το πρόβλημα όμως είναι γιατί στη μέση περίοδο της ιστορίας μας επιβλήθηκε στην φραγκική Δύση το όνομα Γραικός για τους πολίτες της (Ανατολικής) Αυτοκρατορίας. Ποίος, δηλαδή, στόχος κάλυπτε αυτή την ενέργεια των Φράγκων.

Γραικούς βέβαια, ονόμαζαν και οι αρχαίοι Ρωμαίοι (Λατίνοι) τους αρχαίους Έλληνες. Αλλά κατά τον 7ο/8ο μ.Χ αιώνα εμφανίζεται για πρώτη φορά στη ζωή της Αυτοκρατορίας της Ρωμανίας το όνομα Γραικός (και: Γραικία) ως εθνική - κρατική ονομασία των ελληνοφώνων κατοίκων της. Από τον 7ο αιώνα εναλλάσσονται οι όροι Ρωμαίοι και Γραικοί και τελικά επικρατεί το δεύτερο. Παράλληλα όμως οι Φράγκοι κράτησαν το όνομα Ρωμαίος (Ρωμανία), για να δηλώνει τους Δυτικούς πολίτες της Αυτοκρατορίας, που ήταν υπό κυριαρχία τους. Εξ' άλλου, από τα μέσα του 8ου αιώνα κάνουν την εμφάνιση τους κάποια «περίεργα» έργα με τίτλους «contra Graecos», «contra errores Graecorum» (εναντίον των Γραικών και των πλάνων-αιρέσεων τους). Στις δυτικές πηγές ευρύνεται βαθμιαία αυτή η χρήση και οι ελεύθεροι Ρωμαίοι αποκαλούνται ανεξήγητα Γραικοί. Τι σημαίνει αυτή η «ανακάλυψη» του ονόματος Γραικός από τους Φράγκους;

Το γεγονός, ότι από τους πρώτους «βυζαντινούς» χρόνους απαντά σποραδικά το όνομα Γραικός στις πηγές (Π. Χρήστου), δεν αναιρεί το ερώτημα, γιατί τελικά επιβάλλεται στον χαρακτηρισμό των ανατολικών Ρωμαίων, ελληνοφώνων πολιτών της Αυτοκρατορίας. Και αυτό πρακτικά σημαίνει: Μόνο οι Δυτικοί χαρακτηρίζονται πλέον Ρωμαίοι, δηλαδή πραγματικοί και γνήσιοι πολίτες της Ρωμανίας (της Αυτοκρατορίας). Αιφνιδιαστικά, δηλαδή, οι ανατολικοί Ρωμαίοι μετατρέπονται (αναβαπτίζονται) σε Γραικούς. Ο αυτοκράτορας της Νέας Ρώμης /Κωνσταντινούπολεως γίνεται για τους Φράγκους, βασιλέας των Γραικών και η ανατολική Ρωμανία μεταβάλλεται σε Γραικία/Grecia, Imperium, Graecorum, Terra Graecorum και Imperium Constantinopolitanum. Γιατί;

Πειστική απάντηση στο κρίσιμο αυτό ιστορικό ερώτημα έχει δώσει ο αείμνηστος π. Ιωάννης Ρωμανίδης²⁹. Γύρω στο 750, όταν άρχισε (754) η παραγωγή των έργων «contra Graecos», συλλαμβάνεται-και εκτελείται-ένα τεράστιας σημασίας και δυναμικής επεκτατικό/ιμπεριαλιστικό σχέδιο. Η δημιουργία μιάς αυτοκρατορίας, που θα απλωνόταν αρχικά στην δυτική Ευρώπη, μέχρι την Ιταλία και την παλαιά Ρώμη, πόλη -όνειρο για τους Φράγκους. Διότι και στην περίπτωση αυτή ίσχυε το λεγόμενο για την Κωνσταντινούπολη :όποιος έχει την Πόλη είναι κύριος του Κράτους! Βεβαία η Παλαιά Ρώμη δεν έπαυε, παρά την περιθωριοποίηση της μετά την 11η Μαΐου του 330, να είναι η πρωτεύουσα του Δυτικού Κράτους στα πράγματα. Δεν εκπροσωπούσε όμως όλη την Αυτοκρατορία. Η Δ' Σταυροφορία και η πτώση της Κωνσταντινούπολεως στους Λατινοφράγκους (1204) απέδειξε, ότι το φραγκικό σχέδιο περιελάμβανε την επέκταση και

στην Ανατολή με τη δημιουργία μίας «Ενωμένης Ευρώπης» υπό την εξουσία των Φράγκων. Είναι ο πρώτος σχεδιασμός για φραγκική ενοποίηση της Ευρώπης, που θα επαναληφθεί από τον Ναπολέοντα30, ως τις μέρες μας, που το καρλομάγναιο όνειρο έγινε πραγματικότητα.

Για να περιορίσουν τα εμπόδια οι Φράγκοι του 8ου αιώνα , έπρεπε να αποκόψουν τους Ρωμαίους της Ιταλίας, και ευρύτερα της Δύσεως, από τον Αυτοκράτορα τους, την πρωτεύουσα της Ρωμανίας (την Κωνσταντινούπολη) και τους ομοεθνείς και ομοδόξους τους Ρωμαίους της υπόλοιπης Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας (Ρωμανίας). Στην διαφοροποίηση αυτή των δυτικών Ρωμαίων από τους ανατολικούς διαπίστωσαν, ότι πολύ θα συνέβαλλε η μετανομασία των ανατολικών Ρωμαίων σε Γραικούς, διακρίνοντας τους ελληνόφωνους από τους λατινόφωνους Ρωμαίους. Αυτό όμως δεν ήταν παρά τέχνασμα και ψεύδος, διότι, όπως είπαμε, η ενιαία Ρωμανία ήταν από την αρχή δίγλωσση (ελληνόφωνη και λατινόφωνη). Εξ' άλλου, πρέπει να σημειωθεί, ότι οι λατινόφωνοι Πατέρες πριν από το σχίσμα (1054) ήσαν Ρωμαίοι (Ορθόδοξοι), μετά δε το σχίσμα, Λατίνοι στη Δύση είναι οι (αιρετικοί) λατινοφράγκοι.

Πάντως το εγχείρημα αυτό των Φράγκων, η διάκριση δηλαδή Ρωμαίων και Γραικών, όχι μόνο λειτούργησε κατά την προσδοκία τους, αλλά και επικράτησε, ώστε μέχρι σήμερα, η επιστήμη να το δέχεται ως «ιστορική αλήθεια»! Γι' αυτό στη φραγκική (γαλλική) ιστοριογραφία η Ανατολική Αυτοκρατορία ονομάζεται «Greeque» (γραικική), ενώ οι Βρετανοί (=νορμανδοί) ιστορικοί (π.χ Gibbon, Bury) δεν έπαυσαν να ονομάζουν το «Βυζάντιο» Roman Empire (Ρωμαϊκή αυτοκρατορία). Βέβαια, οι «Έλλαδίτες» ταυτίζουν το «Γραικική» με το «Ελληνική» και γι' αυτό ευχαριστούνται, όταν χαρακτηρίζεται η αυτοκρατορία τους Γραικική και αυτοί οι ίδιοι Γραικοί, διότι ταυτίζουν το «Γραικοί» (των Φράγκων) με το «Έλληνες». Στη σκέψη όμως και τη γλώσσα των Φράγκων τα ονόματα «Γραικική» και «Γραικός» αναφέρονται στην ανατολική αυτοκρατορία και τους πολίτες της και όχι στο μικρό ελληνικό κράτος (από το 1830), που ήταν μία επαρχία της αυτοκρατορίας, όπως η Βουλγαρία, ο Λίβανος, η Συρία, η Σερβία, κ.λ.π. Στη Δύση το Γραικική ή Γραικός σημαίνει Βυζαντινή και Βυζαντινός, ότι δηλαδή το όνομα του Ρούμ στην Ανατολή. Έτσι, όταν ο Ρήγας Φερραίος (=1798) ονομάζει την σχεδιαζόμενη Δημοκρατία στα επαναστατικά του κείμενα «Ελληνική», αναφέρεται στην Γραικική «Βυζαντινή» Αυτοκρατορία γεωγραφικά, αλλά μέσα σε οργανωτικά σχήματα, προερχόμενα από την Δυτική Ευρώπη (τη Γαλλία) της εποχής του (π.χ Γαλλικό Σύνταγμα του 1793). Γι' αυτό και καλεί όλους τους Λαούς

της Αυτοκρατορίας (Οθωμανική, τώρα) σε εξέργεση³². Έτσι, λοιπόν, επεκράτησαν στις δυτικές πηγές, ως σήμερα, οι όροι «Γραικοί» και «Γραικία» για το ανατολικό τμήμα της Ρωμανίας («Βυζαντίου»).

Κατά τον π. Ι. Ρωμανίδη το αποτέλεσμα της γραμμής αυτής ήταν η διάσπαση της Ρωμανίας και των Λαοτήτων της, η αφομοίωση των εκτός της Ελλάδος Ρωμαίων από το πολιτικό και εθνικό περιβάλλον τους και ο αφανισμός της Ρωμαϊκής γλώσσας (νεοελληνικής) από την Αίγυπτο, τα Ιεροσόλυμα, τον Λίβανο, την Συρία, την Τουρκία, την Ρωσία, την Ρουμανία, την Σερβία και την Αλβανία³³. Και τούτο διότι, κατά τον ίδιο «οι Ρούμ ή Ρωμαίοι ή Ρωμανοί των περιοχών αυτών ολίγον κατ' ολίγον συνήθισαν εις την ιδέα, ότι στη Ελλάδα υπάρχουν μόνο Γραικοί και όχι ομμοεθνείς των Ρωμηοί, που μιλούν ρωμαϊκά και όχι κάποια ξένα γι' αυτούς Γραικικά»³⁴.

Στην Μέση Ανατολή με την επίδραση των Δυτικών (Γάλλων - Άγγλων) το Ρούμ αποδίδεται με το «Γραικός» των Φράγκων. Ανάλογα και στην Ελλάδα οι Ρωμηοί- Ορθόδοξοι και όχι αραβόφωνοι Ρωμηοί- (Ορθόδοξοι). Παράλληλα, έγινε προσπάθεια και οι Ρωμαίοι (Ρωμηοί-Ορθόδοξοι) της Κωνσταντινουπόλεως να χαρακτηρίζονται Τούρκοι Ορθόδοξοι. Όλα αυτά βεβαιώνουν την σημασία των ονομάτων και της ορθής κατανόησης τους στον καθορισμό της εθνικοπνευματικής ταυτότητας. Υπάρχει όμως και μία άλλη όψη του θέματος.

Το όνομα Γραικός κακοποιήθηκε βάνανυσα στην Φραγκική Δύση ως αποτέλεσμα της θεολογικό-πολιτικής έριδας μεταξύ Ανατολής - Δύσεως και με την αρνητική σημασία, που έλαβε, συνέβαλε στη ριζικότερη αποστασιοποίηση της Δυτικής Χριστιανοσύνης από την Ορθόδοξη Ανατολή. Το 754 ιδρύθηκε ανεξάρτητο παπικό κράτος με πρωτεύουσα την Παλαιά Ρώμη, μετά από δωρεά του πατέρα του Καρλομάγνου Πιπίνου του Βραχέος (†768). Το κράτος αυτό είχε την στήριξη και προστασία των Φράγκων. Τότε ιδρύθηκε και η αυτοκρατορία των Φράγκων με αυτοκράτορα τον Κάρολο. Η δικαιολογία ήταν, ότι οι Γραικοί φάνηκαν ανάξιοι της ρωμαϊκής κληρονομιάς!

Το όνομα Γραικός γρήγορα απέκτησε την σημασία του «αιρετικός», που τότε σήμαινε «νόθος», «κίβδηλος» Ρωμαίος και συνεπώς, κάτι το εντελώς απαξιωτικό. Αυτό επιβεβαιώνουν τα έργα «Contra (ή Adversus) Graecos», εναντίον των αιρετικών και γι' αυτό «κίβδηλων» Ρωμαίων, αλλά και αναξίων να φέρουν το τιμημένο όνομα Ρωμαίος. Η μεγάλη αίρεση των Γραικών ήταν, κατά τους Φράγκους Θεολόγους, ή μη αποδοχή από αυτούς της διδασκαλίας για την εκπόρευση του Αγίου Πνεύματος και

«εκ του Υιού» (Filioque). Έτσι αργότερα, από τους Σχολαστικούς, υποστηρικτές του Filioque, ο Άνσελμος Καντερβουρίας (11ος αι.) έγραψε το έργο του Contra Graecos και ο Θωμάς Ακινάτης (13ος αι) τα έργα Contra Graecos και Contra Errores Graecorum. Οι επιθέσεις αυτές, φθάνοντας στα όρια του φανατισμού, αύξαναν συνεχώς το μίσος προς τους Γραικούς. Οι πολιτικές συγκρούσεις λόγω των φραγκικών αξιώσεων επέτειναν το μίσος και το όνομα Γραικός έγινε η φοβερότερη πρόκληση στις φραγκικές συνειδήσεις. Ο έντονος αυτός μισελληνισμός (μισογραφικισμός) ενισχύθηκε σημαντικά στην περίοδο της Φραγκοκρατίας.

Η αποστροφή και προκατάληψη των Φράγκων έναντι των Γραικών άφησε τα ίχνη της μέχρι σήμερα. Κατά την ομολογία του Π. Χρήστου: «...Άκουσα σ' αυτή τη Χώρα (=Η.Π.Α) επανειλημμένως να χρησιμοποιείται το ελληνικό όνομα ως ύβρεις «God, Damm Greek»= «Θεέ, αφάνισε τον Γραικό». Και «You Greek»= «εσύ, παληάνθρωπε»³⁵. Πράγματι το όνομα Γραικός (Greek, Grec, Greco κ.λ.π.) έφθασε να σημαίνει, κατά τα δυτικά Λεξικά, αιρετικός, κλέφτης, απατεώνας, δηλαδή ότι απαισιότερο. Η μόνιμα ανθελληνική στάση της δυτικής πολιτικής, σ' αυτά έχει τις ρίζες της. Εδώ ακριβώς βρίσκεται και η αιτία του γεγονότος, οτί πολλοί Έλληνες στις Η.Π.Α. αλλάζουν τα επώνυμα, αλλά και τα ονόματα τους, για να μη διακρίνονται. Άλλοι - και όχι μόνο από νεοειδωλολατρικές και αρχαιολατρικές τάσεις - προτιμούν αντί του Greek το Hellenic. Λησμονούν όμως οτί λόγω της Αυτοκρατορίας, ευρύτερο όνομα είναι για τους σημερινούς Έλληνες το πρώτο, που δηλώνει στη Δύση το όνομα των πολιτών της, έστω και με την μείωση αυτή, όπως το Rum (Ρωμαίος ή Ρωμηός) στην Ανατολή. Γραικός και Ρωμαίος είναι τα αυτοκρατορικά μας ονόματα. Το Έλλην δηλώνει κυρίως την εθνική καταγωγή μας, όπως και τα : Σέρβος, Βούλγαρος, Παλαιστίνιος, Λιβανέζος κ.λ.π, για τους άλλους πολίτες της Αυτοκρατορίας. Τα ονόματα των Λαών της Αυτοκρατορίας και ιδίως η ιστορική χρήση τους είναι από τα δυσκολότερα προβλήματα της Επιστήμης.

4. Βυζάντιος – Βυζαντινοί.

Έχει λεχθεί ήδη, ότι η Αυτοκρατορία δεν χρησιμοποίησε ποτέ για τον εαυτό της το όνομα Βυζάντιο, ούτε οι πολίτες της ονομάσθηκαν ποτέ Βυζαντινοί μέχρι το 1562. Το έτος αυτό, για πρώτη φορά, ο γερμανός Ιερώνυμος Βολφ (Wolf), εισηγήθηκε την σύσταση ενός συστήματος Βυζαντινής Ιστορίας, ενός *Corpus Historiae Byzantinae*. Εντελώς αυθαίρετα, δηλαδή, δεν ονομάσθηκε η ιστορία αυτή Ρωμαϊκή, αλλά Βυζαντινή, για να διαφοροποιηθεί από τη Δυτική Ρωμανία, τη δυτική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, που από το έτος 962 έλαβε το όνομα «Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους»! Έτσι, το 1680 ο ιστορικός Du Cange (Δουκάγκιος) επιλοφόρησε το ιστορικό σύγγραμμα του «*Historia Byzantina*»³⁶. Μέσω δε της Επιστήμης επιβλήθηκε το όνομα αυτό και στη Ρωμαϊκή Ανατολή. Έτσι, και το έργο του Ρωμηού (Γραικού) ιστορικού Νικηφόρου Γρηγορά (14ος αι.) «Ρωμαϊκή Ιστορία», ονομάσθηκε «Βυζαντινή» (1562): «*Nicephori Gregorae, Romanae, hoc est Byzantinae, Historiae, Libri XI* (εκδ. Βασιλείας). Η φράση «*hoc est Byzantinae*» («τουτέστι Βυζαντινής»), είναι αυθαίρετη προσθήκη του μεταφραστικού και πρόκειται ουσιαστικά για «επιστημονική» πλαστογραφία.

Οι πολίτες της Αυτοκρατορίας με όνομα «Βυζάντιο» εννοούσαν μόνο την αρχαία πόλη - αποικία των Μεγαρέων, στη θέση της οποίας κτίσθηκε η Νέα Ρώμη- Κωνσταντινούπολη και λέγοντας «Βυζάντιο» εννοούσαν ή τους κατοίκους της αρχαίας αυτής πόλης ή τους κατοίκους της Κωνσταντινουπόλεως, με αυστηρά τοπική σημασία, και ποτέ τον κάτοικο της Αυτοκρατορίας (Ρωμανίας)³⁷. Έτσι όμως, με τη χρήση του ονόματος Βυζάντιο ως κρατικού, δημιουργήθηκε σύγχυση ως προς το αληθινό όνομα της Αυτοκρατορίας, αλλά και στην κατανόηση της μεσαιωνικής μας ιστορίας. Η επινόηση των ανύπαρκτων, με κρατική έννοια όρων, «Βυζάντιο» και «Βυζαντινοί» ήταν καθαρή νόθευση της Ιστορίας με σαφή σκοπιμότητα.

Η αποδοχή δε του ονόματος από τους σημερινούς Έλληνες (κυρίως από τον 19ο αι.), μέσω της σχολικής εκπαίδευσης, μαρτυρεί το συμπλεγματικό μιμητισμό μας σε κάθε τι το προερχόμενο από την Ευρώπη, και είναι μία χαρακτηριστική έκφραση της μανίας του εξευρωπαϊσμού μας.

Με αυτό τον τρόπο όμως διασπάσθηκε στην Επιστήμη η Αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης σε ρωμαϊκή και βυζαντινή, διαβάζουμε δε συχνά, ότι ο Μ. Κωνσταντίνος, ο ιδρυτής της Αυτοκρατορίας, μεταφέροντας την πρωτεύουσα στην Ανατολή, από Ρωμαίος Αυτοκράτορας έγινε... Βυζαντινός, σαν να ήταν βασιλιάς και αυτοκράτορας μόνο της μικρής πόλεως Βυζάντιο! Αντίθετα, όλοι οι Αυτοκράτορες μας δεν έπαυσαν ποτέ

να υπογράψουν ως «Ρωμαίοι», όπως λ.χ ο τελευταίος (Κωνσταντίνος ΙΑ'), ως το 1453: «Αυτοκράτωρ των Ρωμαίων».

Τον 19ο αιώνα ισχυρά αντιτάχθηκε στην επικράτηση του ονόματος «βυζαντινός» για την Αυτοκρατορία ο μεγάλος Έλληνας Παπαρρηγόπουλος, προτείνοντας τον όρο «ελληνική» (για την Αυτοκρατορία), που όμως και αυτός δεν ανταποκρίνεται στην ορθή ιστορική χρήση. Αυτό όμως δεν οφείλεται σε άγνοια ή λάθος του Παπαρρηγόπουλου, αλλά είναι σύμπτωμα του κυρίαρχου πια εθνικισμού (φυλετισμού). Ο χαρακτηρισμός όμως «ελληνική» για την Αυτοκρατορία, μολονότι δεν αποδίδει ιστορικά με ακρίβεια τα πράγματα, ανταποκρίνεται περισσότερο στην πραγματικότητα, αφού όχι μόνο εκ καταγωγής Έλληνας αλλά και οι άλλοι πολίτες της Αυτοκρατορίας ήταν πολιτιστικά και γλωσσικά όλοι Έλληνες. Το ορθό όμως είναι ρωμαϊκή. Ας αφήσουμε ότι το ελληνική μπορεί να οδηγήσει σε παρεξηγήσεις, διότι σήμερα ο όρος χαρακτηρίζει το Ελληνικό Κράτος, στο οποίο ανήκει μόνο ένα μέρος των πολιτών της.

Ο π. Ι. Ρωμανίδης, άριστος γνώστης της ιστορίας των ονομάτων και της χρήσης τους, χαρακτηρίζει «την καταστροφή» της εκτός της Ελλάδος Ρωμηοσύνης την επικράτηση του ονόματος «Βυζαντινός» για κάθε τι το ρωμαϊκό. «Οι εναπομείναντες Ρούμ και Ρωμανοί ή Ρουμάνοι, εις Μέσην Ανατολή, Ρουμανίαν και Αλβανίαν, δεν γνωρίζουν πλέον, ότι οι κακώς σήμερον λεγόμενοι Βυζαντινοί είναι το ίδιο πράγμα με τον εαυτόν των»³⁸.

Πρέπει να γίνει κατανοητό, ότι οι λεγόμενοι Βυζαντινοί είναι στα ελληνικά Ρωμαίοι ή Ρωμηοί, στα λατινικά Ρωμάνοι (Ρουμάνοι) και στα αραβικά και τούρκικα Ρούμ, με κύρια και επίσημη γλώσσα τα ρωμαϊκά.

Υπάρχει, όμως και καθαρά πολιτική διάσταση στην επιβολή του ονόματος «Βυζαντινός». Η χρήση του ονόματος αυτού αντί του «Ρωμαίοι», από τις αρχές κυρίως του 19ου αιώνα, εξυπηρετούσε τα πολιτικά σχέδια των δυτικοευρωπαίων. Με αυτό τον τρόπο οι λαότητες της Ρωμανίας, που κέρδιζαν την ελευθερία τους τον 19ο αιώνα (Έλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι Ρουμάνοι, κ.τ.λ.) δεν θα μπορούσαν να διεκδικήσουν την ανασύσταση της Αυτοκρατορίας τους, αλλά την ίδρυση μικρών εθνικών κρατιδίων, ως προτεκτοράτων των δυτικοευρωπαϊκών Δυνάμεων. Έτσι και η Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση ξεκίνησε μεν ως «Ρωμαϊκή» (Αλεξ. Υψηλάντης, Φεβρουάριος 1821), αλλά μετά έγινε εθνική, με τη διάσπαση των βαλκανικών λαών. Η επανάσταση στη Βαλκανική χερσόνησο από οικουμενική -ρωμαϊκή μεταβλήθηκε σε επί μέρους εθνικές εξεγέρσεις με έντονο εθνικιστικό χαρακτήρα. Με τον τονισμό της

εθνικότητας, κάθε βαλκανική εθνότητα κινήθηκε «αλυτρωτικά» (δημιουργία εθνικού κράτους) και όχι οικουμενικά (ανάσταση της κοινής Αυτοκρατορίας)³⁹. Οι Τούρκοι, πάντως, διασώζουν σήμερα στη γλώσσα τους κάπως τις ιστορικές φραστικές διακρίσεις. Τους ελλαδίτες (κατοίκους του ελληνικού κράτους), ονομάζουν Ίωνες (Junan), τους ομοεθνείς μας Ρωμαίους της Κωνσταντινουπόλεως καλούν Ρούμ (Ρωμαίους-Ρωμηούς). Την αυτοκρατορία όμως δεν την ονομάζουν Ρωμανία, αλλά Βυζάντιο και Βυζαντινή, ακολουθώντας και αυτοί το δυτικοευρωπαϊκό παράδειγμα.

5. Έλληνες.

Από το 4ο αιώνα π.Χ το όνομα Έλληνες επικράτησε για όλα τα ελληνόφωνα φύλα στην ευρύτερη διασπορά τους και έγινε το εθνικό όνομα όλων των ελληνικών φυλών⁴⁰. Αυτό είναι έκτοτε το μόνιμο και αναντικατάστατο εθνικό όνομα τους, που δηλώνει την καταγωγή τους. Στην Αυτοκρατορία της Ρωμανίας οι Έλληνες (εκ καταγωγής) αποτελούσαν την καρδιά και την ψυχή της. Η ελληνική παιδεία, η ελληνική γλώσσα, η ελληνική σκέψη και ο ελληνικός πολιτισμός έγιναν κοινό κτήμα των διαφόρων εθνοτήτων/λαοτήτων στην Ανατολή και στη Δύση αρχικά, ώστε να μπορούν να ονομάζονται, πολιτιστικά και πνευματικά, όλοι Έλληνες, με την ευρύτερη σημασία του όρου. Οι Έλληνες άλλωστε, συνεχίζοντας την παράδοση του Μ. Αλεξάνδρου, δεν επιχείρησαν την υποταγή των άλλων λαοτήτων της αυτοκρατορίας, κάτι που θα κάμουν αργότερα οι Φράγκοι. Με την επίδραση και της χριστιανικής πίστης, πέτυχαν οι Έλληνες την ενοποίηση και συναδέλφωση όλων στη μία μεγάλη οικογένεια (Γένος) της αυτοκρατορίας. Έτσι, οι εκ καταγωγής Έλληνες έγιναν για τους άλλους λαούς της αυτοκρατορίας, όχι κατακτητές, αλλά «πρωτότοκοι εν πολλοίς αδελφοί» (Ρωμ.8,29).

Το όνομα «Έλλην» όμως από την εποχή των Μακκαβαίων (γ'-β' αι. π.Χ) απέκτησε και καθαρά θρησκευτική σημασία, πέρα από την εθνική και πολιτιστική, ταυτίσθηκε δε με την ειδωλολατρία και την ασέβεια (εθνισμός-εθνικοί). Στην ανθελληνική αυτή στάση των Ιουδαίων συνετέλεσαν πολύ η στάση του Αντίοχου Δ' του Επιφανούς, που δεν σεβάστηκε τα έθη των Εβραίων, αλλ' εισήγαγε ειδωλολατρικά στοιχεία (μεταξύ άλλων, απαγόρευσε επίσημα την περιτομή, επιβάλλοντας ελληνικά πρότυπα στην ιουδαϊκή λατρεία με ποινή θανάτου!). Έτσι, ενώ έως τότε ο εξελληνισμός, αναφερόμενος μόνο στον πολιτισμό και όχι στη θρησκεία, ήταν ευπρόσδεκτος από τους Εβραίους, τώρα έγινε βδελυκτός, κυρίως στην

συντηρητικότερη φαρισαϊκή παράταξη, που οδήγησε σε σκληρό και άκαμπτο εθνικισμό με καθαρά ανθελληνικό χαρακτήρα.

Οι μη Χριστιανοί Έλληνες λόγιοι των πρώτων αιώνων της Αυτοκρατορίας, απορρίπτοντας τον Χριστιανισμό ως πίστη και για τις ιουδαϊκές ρίζες του έδωσαν στους χριστιανούς συγγραφείς την αφορμή, να επιμένουν στην θρησκευτική εκδοχή του ονόματος «Έλλην», ώστε να επικρατήσει η ταύτιση του με την ειδωλολατρία, χωρίς όμως να χαθεί τελείως και η εθνική του σημασία. Αυτό φαίνεται από το γεγονός, ότι δόκιμοι χριστιανοί συγγραφείς, όπως ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς (†215), ο Ιωάννης Χρυσόστομος (†407), ο Θεοδώρητος Κύρου (†446) κ.α χρησιμοποιούν στον τίτλο των έργων τους την αναφορά «Προς Έλληνας» αλλά όχι «Κατά Ελλήνων», αφού εκ καταγωγής (εθνικά) Έλληνες ήσαν και αυτοί. Στην επικράτηση της αρνητικής θρησκευτικής σημασίας του όρου «Έλλην» συνέβαλε κατά πολύ και η κίνηση του αυτοκράτορα Ιουλιανού (361-363) για την επαναφορά και επιβολή του αρχαίου θρησκευάτος.

Την επικράτηση του ονόματος «Έλλην» με την θρησκευτική του σημασία (ειδωλολάτρης) δείχνει και η χρησιμοποίηση στην αυτοκρατορία για τον χαρακτηρισμό των (εκ καταγωγής) Ελλήνων του ονόματος Ελλαδικοί (πολύ αργότερα θα εμφανισθεί και η μορφή Ελλαδίτες). Ως το τέλος της αυτοκρατορίας το όνομα «Έλλην» θα σημαίνει τον ειδωλολάτρη. Ο πρώτος μετά την άλωση του 1453 πατριάρχης Γεννάδιος Σχολάριος (†1472) θα ομολογήσει σε κάποια στιγμή: «ουκ αν φαίην Έλλην είναι» (δεν θα έλεγα ότι είμαι ειδωλολάτρης), μολονότι ήταν Έλληνας την καταγωγή και άριστος αριστοτελικός στην παιδεία του. Είναι όμως χαρακτηριστικό παράδειγμα, και μάλιστα τον 15ο αιώνα, διότι δεν απέρριπτε μεν τον εκ καταγωγής και παιδείας ελλητισμό του αλλά διαφοροποιούσε την (χριστιανική) πίστη του από την ειδωλολατρία (του Γ. Πλήθωνος- Γεμιστού). Η επανεμφάνιση του ονόματος «Έλλην» με την εθνική του σημασία θα πραγματοποιηθεί, όταν θα λησμονηθεί η ύπαρξη ειδωλολατρών και η χρήση του δεν θα στρέφεται κατά του Χριστιανισμού. Στην πορεία μάλιστα της επανεμφάνισης του πρώτα αναδύεται η πολιτιστική του σημασία και μετά η εθνική. Εξ' άλλου, ποτέ δεν έπαυσε η χρήση του όρου ως επιθέτου: ελληνική γλώσσα, ελληνικό πυρ, ελληνική παιδεία, κ.λ.π. Επίσης, εύχρηστος ήταν ο όρος «ελληνίζειν», δηλαδή η μετοχή στον ελληνικό πολιτισμό. Εύστοχα παρατηρεί ο καθηγ. Παν. Χρήστου⁴². «Η επάνοδος του ονόματος στην εθνική έννοια υποβοηθήθηκε και από την εξέλιξη των πολιτικών πραγμάτων και αντιλήψεων. Αφ' ότου οι Άραβες απέσπασαν τις Ανατολίτικες και νότιες επαρχίες, οι

Γερμανοί (Φράγκοι) διαμοιράστηκαν την Δύση και οι Σλάβοι εδημιούργησαν διάφορα κρατίδια στον Βορρά, οι κάτοικοι της Αυτοκρατορίας, που απέμειναν, ήσαν πλέον αμιγώς Έλληνες, αν και πολλοί Έλληνες παρέμειναν στις χώρες, που είχαν κατακτηθεί από τους ξένους». Η άλωση της Κωνσταντινουπόλεως από τους Φράγκους της δ' σταυροφορίας (1204) και η ίδρυση φραγκικών κρατιδίων συνέβαλαν στην ανάπτυξη του αισθήματος της ελληνικότητας στα ελληνικά Κράτη (Αυτοκρατορία - Νίκαιας, Δεσποτάτο Ηπείρου, Δεσποτάτου Μυστρά, αυτοκρατορία Τραπεζούντος) κυρίως όμως στην αυτοκρατορία της Νίκαιας (1204-1261). Ο τελευταίος «βυζαντινός» αυτοκράτορας, ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, θα ονομάσει την Κωνσταντινούπολη ελπίδα και χαρά «πάντων των Ελλήνων»⁴³.

Στο σημείο όμως αυτό θα πρέπει να αποσαφηνισθούν και ορισμένες διατυπώσεις, που αποτελούν πρόκληση, όταν ακούονται, κυρίως στους Ρωμαίους (Ρωμηούς), που σήμερα όμως χρησιμοποιούν το ιδιαίτερο κράτος τους. Δίκαια, όταν ακούουν το επίθετο «ελληνικός», εύκολα το ταυτίζουν με το σημερινό Ελληνικό Κράτος και το Ελληνικό Έθνος. Και για μόν την σημερινή χρήση αυτό είναι λογικό και ορθό, διότι και στην σύγχρονη διπλωματική γλώσσα οι όροι: Ελλάς, Έλλην, ελληνικός, σχετίζονται άμεσα με το σημερινό Ελληνικό Κράτος. Όταν όμως αναφερόμαστε στην Αυτοκρατορία (Ρωμανία/ Βυζάντιο), τότε για τον προσδιορισμό του διοικητικού θέματος της Ελλάδος χρησιμοποιούμε τον όρο «Ελλαδικόν» (το Ελλαδικόν), διότι το επίθετο «ελληνικός» (πολιτισμός, γλώσσα, παιδεία) σχετίζεται με όλη την Αυτοκρατορία, την Ρωμανία. Γι' αυτό και ο άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός (+1779), ο νεότερος προφήτης και ο απόστολος της Ρωμηοσύνης, συνήθιζε να μιλεί για το: «ρωμαϊκό», δηλαδή την Αυτοκρατορία («αυτό θα γίνει ρωμαϊκό», δηλαδή θα ελευθερωθεί, με την αποκατάσταση της Αυτοκρατορίας, που χάθηκε το 1453). Συνέπιπτε δηλαδή με τον Ρήγα (όπως δείχνει η Χάρτα του), διότι και οι δύο εκινούντο στην οικουμενική (αυτοκρατορική) ιδέα⁴⁴.

Έτσι πρέπει να κατανοηθεί και το συχνά λεγόμενο από Έλληνες (=Ελλαδίτες), ότι πρέπει να διατηρηθεί η «ελληνικότητα» του Πατριαρχείου Ιεροσολήμων. Αν η λέξη «ελληνικότητα» χρησιμοποιείται με την σημερινή έννοια, τότε ορθά παρεξηγείται, διότι σημαίνει ότι το Πατριαρχείο ανήκει στο (σημερινό) ελληνικό (ελλαδικό) κράτος. Το ορθό όμως είναι, ότι το Πατριαρχείο είναι ρωμαϊκό, μολονότι και ελληνικό (πολιτιστικά), και αυτό φανερώνει και η ονομασία του: Ρούμ (Ρωμαϊκό) Πατριαρχείο, διότι οι πιστοί του είναι Ρωμαίοι (Ρωμηοί), ανεξάρτητα αν

ένα μέρος τους είναι και εκ καταγωγής Έλληνες. Αυτό αποκαλύπτει, πόσο προσεκτικά πρέπει να είναι κυρίως τα υπεροχικά πρόσωπα (εκκλησιαστικά και πολιτικά) στη χρήση των ονομάτων σήμερα, μετά την φραγκική και την πολιτική κακοποίηση τους.

6. Μελχίτες: Οι Ρωμαίοι (Ορθόδοξοι) της Μ. Ανατολής.

Οι ιστορικές περιπέτειες και οι συνθήκες, που διαμορφώθηκαν από αυτές στη Μέση Ανατολή, συντέλεσαν να καθιερωθεί ένα όνομα, που να χαρακτηρίζει τους Ορθοδόξους πληθυσμούς της, σ' αντίθεση με το πολυαριθμότερο μονοφυσιτικό στοιχείο. Το όνομα αυτό είναι: Μελχίτες. Προέρχεται από το συριακό μαλκά (μέλεκ), που σημαίνει βασιλεύς. Έτσι απεκάλεσαν οι μονοφυσίτες των περιοχών αυτών τους πιστούς στην Ορθοδοξία και τον Αυτοκράτορα της Νέας Ρώμης, που ανήκαν στα Πατριαρχεία Αλεξανδρείας, Αντιοχείας και Ιεροσολύμων. Έτσι τα ονόματα Ρωμαίοι (Ρούμ) και Μελχίτες, είναι οι Ορθόδοξοι της Μ. Ανατολής, το δε όνομα αυτό υπενθυμίζει την (παλαιά) σχέση με την πρωτεύουσα της Αυτοκρατορίας, τη Νέα Ρώμη (Κωνσταντινούπολη) και τον αυτοκράτορα της.

Το όνομα Μελχίτης συχνά χρησιμοποιείται στη Μ. Ανατολή, για να δηλώσει όλους, όσοι χρησιμοποιούν τον «Βυζαντινό» (Ρωμαϊκό) λειτουργικό ρυθμό (ritus). Δηλαδή όχι μόνο τους Ορθοδόξους (Ρωμηούς), αλλά και τους Ουνίτες (τους ενωμένους με τον Παπισμό). Αυτό όμως δεν είναι ορθό και οδηγεί σε συγχύσεις. Μελχίτες δεν είναι όνομα, που συνδέεται κυρίως με «ρυθμό», αλλά με την πίστη (Ορθοδοξία). Μόνο, λοιπόν, οι Ορθόδοξοι των Ρωμαϊκών Πατριαρχείων της Μ. Ανατολής έχουν το ιστορικό δικαίωμα να καλούνται Μελχίτες, Ρωμαίοι δηλαδή και αυτοκρατορικοί (βασιλικοί). Οι Ουνίτες, με την αποδοχή του Παπισμού και την υποταγή τους σ' αυτόν, αρνήθηκαν (και αρνούνται) τη ρωμαϊκή ταυτότητα τους, την Ορθοδοξία τους χάνοντας κάθε σχέση με την Αυτοκρατορία και τον βασιλέα της.

Γ. Η Ρωμαϊκή συνέχεια και η διασφάλιση της.

Η ενότητα και συνέχεια των Ορθοδόξων Λαών της Αυτοκρατορίας της Νέας Ρώμης εξασφαλίζεται με την κοινή Πίστη, την Ορθοδοξία, όπως αυτή παραδόθηκε από τους Αποστόλους και τους Αγίους μας (πρβλ. Ιούδα 3), την κοινή πνευματική ζωή (αγιοπατερική πνευματικότητα) και

την κοινή κανονική τάξη. Αυτά είναι τα όρια της ενότητας της Ορθοδοξίας στην οικουμενική διάσταση της. Όπου σώζονται αυτές οι πνευματικές προϋποθέσεις, η Αυτοκρατορία της Ν. Ρώμης συνεχίζει να ζεί, με έναν άλλο τρόπο, όχι ως Κράτος, αλλά ως πνευματικός σύνδεσμος και ως Χριστώ κοινωνία.

Η κοινή συνείδηση, ότι ιστορικά και πνευματικά όλοι οι Ορθόδοξοι (και όσοι κλείνονταν στα όρια της Αυτοκρατορίας) συναποτελούμε την Μια ανά τον κόσμο Ορθοδοξία, είναι το θεμέλιο της ενότητας μας, που υπερβαίνει και θεραπευεί τις εθνικές και όποιες άλλες καταταμήσεις. Άλλωστε, η Ορθοδοξία είναι αγιοπνευματικό μέγεθος, που ζεί και κινείται μέσα στην αιωνιότητα, ενώ τα έθνη και τα κράτη κλείνονται στην προσωρινότητα του κόσμου τούτου.

Χωρίς να καταργούνται, έτσι, οι εθνικές και κρατικές ταυτότητες μας, ζούμε οι Ορθόδοξοι και την εν Χριστώ υπερεθνικότητας μας, που διασφαλίζεται με την «ενότητα της πίστεως και την κοινωνία του Αγίου Πνεύματος». Αυτό που ήμασταν, λοιπόν, μέσα στην Αυτοκρατορία της Ορθόδοξης Ρωμανίας, συνεχίζεται και σήμερα, πνευματικά, με έναν άλλο τρόπο, και το βιώνουμε, με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος, όταν η εθνικότητα και η κρατική υπόσταση μας δεν διεκδικούν κάποιο πρωτείο ηγετικό ρόλο (αυτό το κάνουν οι εθνικισμοί), ούτε χρησιμοποιείται η Ορθοδοξία για την επίτευξη καιρικών και κοσμικών στόχων και σκοπιμοτήτων.

Εν τούτοις, από ένα σημείο και μετά, αναπτύχθηκε υπέρμετρα ο εθνικισμός (η φυλετική συνείδηση) που οδήγησε στον τονισμό της εθνικότητας, με θλιβερές συνέπειες για την ρωμαϊκή ενότητα. Αυτό, λόγω της επενεργείας των διαφόρων πολιτικών ρευμάτων, έλαβε μεγαλύτερες διαστάσεις στα Βαλκάνια, χωρίς όμως να μείνουν ανεπηρέαστοι και οι Ρωμηοί της Μέσης Ανατολής. Η επικράτηση των Φράγκων-Λατίνων στην Ανατολή μετά το 1204 και η ίδρυση των φραγκικών κρατιδίων, όπως και η επίδραση των Αράβων, ευνόησαν την ανάπτυξη διασπαστικών - εθνικιστικών τάσεων, που όλο και αδυνατίζαν τη ρωμαϊκή συνείδηση και ενότητα. Και είναι ανάγκη να λεχθεί ότι η Φραγκοκρατία δεν αρχίζει με την εμφάνιση Φράγκων στην Ανατολή αλλά με την κατάκτηση από τους Φράγκους των δυτικών επαρχιών της Ρωμανίας⁴⁵. Τη γιγάντωση του εθνικισμού ενίσχυσαν οι Μεγάλες Δυνάμεις της Δυτικής Ευρώπης (Άγγλοι, Γάλλοι, κτλ) για την προώθηση των δικών τους πολιτικών συμφερόντων, όπως επίσης και το Παπικό Κράτος, που δεν έπαυσε ποτέ να επιδιώκει την διάλυση της ενότητας των Ορθοδόξων της Ανατολής για την εύκολη

απορρόφηση τους, είτε ως παπικών, είτε ως ουνιτών. Στην Οθωμανική Αυτοκρατορία διαμορφώθηκαν δύο αντίρροπες καταστάσεις. Η κοινή ζωή των Ρωμαίων-Ορθοδόξων στο «ρούμ- μιλλετί» (τη ρωμαϊκή εθνότητα) ευνόησε την ενότητα τους, ενώ οι εξισλαμισμοί προώθησαν την διάσπαση τους, μερική ή ολική απώλεια της ρωμαϊκής-ορθόδοξης συνείδησης τους.

Βέβαια, η φραγκική επέκταση στη Ρωμαϊκή Ανατολή είχε και μία απρόσμενη ευεργετική για την ενότητα των Ρωμηών συνέπεια. Οι σταυροφορίες που επεσώρευσαν τόσα κακά στους Ρωμαίους της Ανατολής, με κορύφωση την άλωση του 1204, τους βοήθησαν να αντιληφθούν τις πραγματικές διαθέσεις των Φραγκοτευτόνων απέναντι τους, αλλά και της ηγεσίας τους (Πάπας, Φράγκοι Ηγεμόνες). Οπότε οι σταυροφορίες βοήθησαν την ανάπτυξη της ψυχικής και πνευματικής ενότητας των Ρωμηών, διότι έγινε συνειδητό, ότι όλοι αντιμετώπιζαν τον ίδιο αδυσώπητο εχθρό, τους Φράγκους. Ομολογώ, ότι αισθάνθηκα μεγάλη έκπληξη, όταν σε κάποιο Συνέδριο σε μεγάλη Χώρα της Μέσης Ανατολής (ισλαμική και αραβόφωνη) μας ετόνιζαν οι ντόπιοι συνομιλητές μας, στί αισθάνονταν ισχυρό το συναίσθημα της αγάπης απέναντι στους Έλληνες - Ορθοδόξους, διότι επί αιώνες αντιμετωπίζαμε τον ίδιο εχθρό. Και εννοούσαν τους Φράγκους σταυροφόρους!

Η καλλιέργεια της εθνικής (εθνικιστικής) ιδέας στη Ρωμαϊκή Ανατολή εντάθηκε από τα τέλη του 18ου αιώνα με τους φορείς του δυτικού πνεύματος Διαφωτιστές και τον 19ον αιώνα θα επιβληθεί μέσω της σχολικής εκπαίδευσης. Μόνο το ευρύ λαϊκό σώμα θα συνεχίζει ως κάποιο βαθμό να επηρεάζεται από το οικουμενικό πνεύμα της Ορθοδοξίας, κυρίως μέσα στη Λατρεία. Σ' αυτήν, ανεπίγνωστα πολλές φορές, βιώνεται η υπερεθνική -οικουμενική ενότητα των Ρωμηών-Ορθοδόξων, όταν λειτουργούμε γύρω από την κοινή Αγία Τράπεζα και κοινωνούμε όλοι από το ίδιο άγιο Ποτήριο. Σήμερα όμως η σκέψη σχεδόν όλων μας κινείται σε πλαίσιο εθνικιστικό-φυλετικό, και γι' αυτό τα αντανάκλαστικά μας αδρανούν και μειώνονται οι αντιστάσεις μας.

Ανάλογη αρνητική επίδραση έναντι της ρωμαϊκής ενότητας είχαν και στη Μ. Ανατολή οι δυτικοσπουδασμένοι και κάτοχοι φράγκικης (γαλλικής - αγγλικής) κουλτούρας και γι' αυτό φορείς του ευρωπαϊκού -φραγκικού πνεύματος. Η απώλεια κάθε σχέσης και επαφής με την Ρωμανία, αφού χάθηκε κάθε σχετική δυνατότητα στην σχολική εκπαίδευση, εξασθενίζει τη ρωμαϊκή ενότητα και αλλοιώνει την Ορθοδοξία μέσα σε ένα πνεύμα - και συνείδηση - Ουνίας ή καθαρού εκδυτικισμού /εκφράγκευσης.

Στην εποχή μας όμως συμβαίνει και ένα άλλο παράδοξο. Τον 19ο αιώνα η ανερχόμενη αστική τάξη, για να σαρώσει τη φεουδαρχική κοινωνία και να προωθήσει την εδαφική κατάκτηση, εξυπηρετώντας την παραγωγική ανάπτυξη και την δημιουργία «προτεκτοράτων» για τον ευκολότερο μεταπραγματισμό, απέβαλε την ιδεολογία του εθνικισμού και δημιούργησε τα εθνικά κράτη. Τα επαρχιωτικά ονόματα έγιναν κρατικά (π.χ Ελλάδα, Σερβία, Βουλγαρία, Συρία, κ.λ.π), με ταυτόχρονη απώλεια της συνείδησης της ενότητας στο ένα μεγάλο κράτος. Τον 20ο αιώνα ο εθνικισμός εμπλουτίζεται μ' ένα στοιχείο, τον ρατσισμό ως ιδεολογία, που χωρίζει τους Ευρωπαίους από την λοιπή ανθρωπότητα, και ιδιαίτερα τους μη λευκούς. Στα τέλη όμως του 20ου αιώνα με την υπερατλαντική ιδεολογία και πολιτική της παγκοσμιοποίησης, στην οποία κυριαρχούν το πολυεθνικό κεφάλαιο και οι υπερεθνικές «ελίτ», η εθνικιστική κατάκτηση του κόσμου θεωρείται εμπόδιο και επιβάλλονται τα ιδεολογήματα του αντιεθνικισμού και του αντιρατσισμού.

Όλα αυτά τα ρεύματα επηρεάζουν και τους Ορθοδόξους, ως πολίτες του κόσμου και μεταθέτουν την ενότητα μας από την ρωμαϊκή οικουμενικότητα στην νεοεποχική παγκοσμιοποίηση. Η πρώτη όμως ήταν μία φυσική ροή και εξέλιξη της ιστορικής πραγματικότητας, που άρχισε με τον Μ. Αλέξανδρο και κορυφώθηκε στην Αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης (Ρωμανία). Η δεύτερη είναι ένας άνωθεν κατευθυνόμενος εξαναγκασμός (αυτό δηλώνει το β' συνθετικό του όρου: παγκόσμιο-ΠΟΙΗΣΗ), που χειραγωγείται από τον στρατιωτικό - πολιτικό βραχίονα της Νέας Εποχής (New Age), τη Νέα Τάξη πραγμάτων, που επιβάλλει σε όλο τον κόσμο η σημερινή Υπερδύναμη και Παγκόσμια Ηγεσία, η οποία σύμφωνα με πολλές σοβαρές ενδείξεις δεν είναι μόνο η Κυβέρνηση των Η.Π.Α., αλλά και η γνωστή μεν, αλλ' αθέατη εκείνη «Δύναμη», που κρύβεται πίσω απ' αυτήν και την κατευθύνει στην αλλαγή του κόσμου, σύμφωνα με ένα καθορισμένο σχέδιο. Αυτά οι Ορθόδοξοι πρέπει να τα λαμβάνουμε πολύ σοβαρά υπόψη για την κατανόηση της πορείας του σημερινού κόσμου και την αντιμετώπιση της, που αρχίζει με την αποφυγή της εξαπάτησης.

Η Ρωμαϊκή Εθναρχία, με την πρωτοβουλία του Εθναρχικού Κέντρου, του Οικουμενικού Πατριαρχείου, βλέποντας που οδηγούνται τα πράγματα για τους Ρωμηούς- Ορθοδόξους, μετά το πραξικοπηματικό ελλαδικό αυτό-κέφαλο (1833) και την «Βουλγαρική Εξαρχία» (1870-1872), αντιμετώπισε το πρόβλημα του «εθνικισμού», ως θρησκευτικοπνευματικό όμως πρόβλημα και όχι ως εθνικό, όπως πράγματι ήταν, για την αποφυγή ακαίρων τριβών και εντάσεων. Έτσι, η (Πανορθόδοξος) Σύνοδος του 1872 στην

Κωνσταντινούπολη κατεδίκασε τον εθνοφυλετισμό» ως αίρεση⁴⁶, που αναιρεί την διδασκαλία του Ευαγγελίου και το πνεύμα της Ορθοδοξίας. Υπάρχουν όμως και άλλες όψεις της αποδυνάμωσης της ρωμαϊκής ενότητας.

Η ουνιτική και πανσλαβιστική προπαγάνδα του 19ου αιώνα καλλιέργησε και εξάπλωσε την ιδέα, ότι οι λεγόμενοι «Βυζαντινοί» ή Γραικοί καταδυνάστευαν τις μη «ελληνικές» εθνότητες (Ρουμάνους, Αρβανίτες και Αραβόφωνους Ρούμ), ως αποικιοκράτες. Έτσι έμαθαν οι εθνότητες αυτές να βλέπουν τους «Βυζαντινούς» ως κατακτητές και όχι ως συμπολίτες τους. Το ίδιο θα συνέβαινε, αν οι ισπανόφωνοι λ.χ των Η.Π.Α έβλεπαν τους Αγγλοαμερικάνους ως κατακτητές τους.

Κατά τον π. Ι. Ρωμανίδα η προπαγάνδα αυτή απειλεί με μεγάλο κίνδυνο το Πατριαρχείο των Ιεροσολύμων, το οποίο όμως από την εποχή του Μ. Κωνσταντίνου (4ος αι.) είναι Ρωμαϊκό, δηλαδή ελληνορθόδοξο. Δεν ανήκει, συνεπώς, σε μία από τις εθνότητες της Ρωμανίας. Γι' αυτό συνυπάρχουν σ' αυτό Έλληνες και αραβόφωνοι Ορθόδοξοι της Μ. Ανατολής αυτοαποκαλούνται με υπερηφάνεια Ρούμ (Ρωμηοί) ως Ορθόδοξοι πολίτες της Αυτοκρατορίας της Νέας Ρώμης, δυσανασχετούν δικαίως, όταν εμείς οι Έλληνες (Ελλαδίτες) περιορίσαμε τη σημασία του, ταυτίζοντας το όνομα Ρωμηός (Ρωμαίος) μόνο με τους φυλετικά Έλληνες, η τους ονομάζουμε Γραικούς (Greek), που και αυτό όμως το αποσυνδέσαμε από την Αυτοκρατορία και το περιορίσαμε (όπως στην αρχαιότητα) στους εκ καταγωγής Έλληνες. Ως Ρωμηοί-Ρούμ θεωρούν τους εαυτούς τους αδελφούς των Ελλαδιτών και (πνευματικά σήμερα) συμπολίτες τους στην Αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης, στη μία και ενιαία Ρωμηοσύνη. Η κοινή ρωμαϊκή γλώσσα δεν σήμαινε καθόλου καταδυνάστευση των Ελλήνων ή Γραικών πάνω στους άλλο Ρωμαίους (πάλι θα παραπέμφουμε στις Η.Π.Α, όπου όλοι οι πολίτες της, διεσπαρμένοι στις διάφορες Πολιτείες (States), έχουν την αγγλική ως κοινή γλώσσα και είναι συμπολίτες του ενός και ενιαίου Αμερικάνικου Υπερκράτους). Συνέβη όμως και κάτι τραγικό και για μας του εκ καταγωγής Έλληνες, όπως παρατηρεί εύστοχα ο π. Ιωάννης: «Αδίστακτοι τίνες ψευδοεπιστήμονες προπαγανδιστάι ξένοι δεν εντρέπονται να ισχυρίζονται ότι η Ελλάς και οι Έλληνες ήσαν υπόδουλοι εις του "Βυζαντινούς" και ότι η αρχή της απελευθέρωσης των Ελλήνων "υπήρξε η πτώσις της Κωνσταντινούπολεως εις τους Τούρκους"»⁴⁷. Αυτό σημαίνει, ότι οι Ρωμηοί υπήρξαμε υπόδουλοι στους εαυτούς μας!

Οι αληθινοί και γνήσιοι όμως Ρωμηοί, που θέλουν την Ορθοδοξία ως βάση της ενότητας τους και ιεραρχούν την εθνικότητα τους στην πίστη, γνωρίζουν ότι εκκλησιαστικά μπορεί να βιωθεί και σήμερα η υπερεθνικότητα της Ρωμανίας, ανεξάρτητα από την έκταση της ή την κρατική υπόσταση της. Ρωμανία ήταν πάντοτε η χώρα, το Κράτος, η βασιλεία και επικράτεια των «Ρωμαίων», των Ορθοδόξων πολιτών της Νέας Ρώμης, ανεξάρτητα από τα όρια, που κατά καιρούς είχε. Εξ' άλλου, Ρωμηοσύνη ήταν ο λαός και ο πολιτισμός των Ρωμαίων, ανεξάρτητα από το αν βρίσκονταν μέσα ή έξω από τα κρατικά όρια της. Ο ηγέτης της Ρωμανίας (αυτοκράτορας) ήταν ο ηγέτης όλων των Ρωμαίων, εντός και εκτός της Ρωμανίας.

Η ενότητα της Ρωμανίας και η συνέχεια της οικουμενικής ρωμαϊκής ιδέας εξασφαλιζόταν σε κάθε ιστορική στιγμή στα όρια της εκκλησιαστικής διακαιοδοσίας, η οποία δεν ακουλούθησε τις τύχες και περιπέτειες της κρατικής δικαιοδοσίας. Ο εκκλησιαστικός χώρος, όταν και όπου κυριαρχεί το αγιοπατερικό φρόνημα, μένει πάντα πιστός στην οικουμενικότητα της Αυτοκρατορίας. Αυτό σημαίνει, ότι όπου είναι ζωντανή η ορθόδοξη συνείδηση, εκεί βιώνεται η ρωμαϊκή οικουμενικότητα και παναδελφότητα. Διαφορετικά, όπου επικρατεί το κοσμικό φρόνημα, εκεί τα πάντα καταβροχθίζονται από ένα νοσηρό εθνικισμό. Η απεξάρτηση από τον καταθλιπτικό (ρατσισμό) εθνικισμό, για την ανεύρεση της ρωμαϊκής οικουμενικότητας, απαιτεί κοινή προσπάθεια όλων των Ρωμηών. Διαφορετικά η ενότητα είναι αδύνατη και θα συνεχίζονται οι διαιρέσεις και ανταγωνισμοί μεταξύ τους.

Αυτό διαπιστώνεται ευκολότερα στην περιοχή των Αγίων Τόπων. Τα ιερά προσκυνήματα είναι Ρωμαϊκά. Αυτό σημαίνει ότι δεν ανήκουν σε μία μόνο ρωμαϊκή εθνότητα⁴⁸, αλλά στο Ρωμαϊκό Πατριαρχείο των Ιεροσολύμων. Το ελληνικό σχολείο οφείλει, όπως πράττει επί αιώνες, έτσι και σήμερα, να τα διαφυλάττει και περιφρουρεί όχι μόνο από την αρπακτικότητα μη Ορθοδόξων παραγόντων, αλλά και από τυχόν «ορθόδοξες» ομάδες, που εργάζονται εις βάρος της ενότητας της Ρωμηοσύνης και υπέρ των δικών τους ή και ξένων συμφερόντων. Και είναι μεν κατανοητά τα αιτήματα των μη Ελλήνων (Ελλαδιτών) Ρωμηών της Μ. Ανατολής για ίσα δικαιώματα, λύση όμως των προβλημάτων δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς της επαναπόκτηση καθαρού πατερικού φρονήματος και υπέρβαση του πνεύματος του εθνικισμού - φυλετισμού, σύμφωνα με τις αποφάσεις της Πανορθόδοξου Συνόδου του 1872.

Η Ρωμανία ζεί και ανθεί λόγω της επιβιώσεως των εθναρχιών των κατακτημένων εδαφών της. Της Εθναρχίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως - Νέας Ρώμης, της Αλεξανδρείας, της Αντιοχείας, των Ιεροσολύμων και της Εκκλησίας Κύπρου. Η δικαιοδοσία αυτών των εθναρχικών κέντρων σώζει και εδαφικά - δικαιοδοσιακά την παλαιά γεωγραφική έκταση της Ρωμανίας. Στο Πατριαρχείο Νέας Ρώμης ανήκουν εκκλησιαστικά λόγω των εκεί Μητροπόλεων οι παλαιές επαρχίες της Μεγάλης Ρωμανίας (Δυτική Ευρώπη, Σκανδιναβικές χώρες, Αμερικανική ήπειρος), αλλά και η Νέα Ζηλανδία, η Αυστραλία, η Ιαπωνία και τα λοιπά τμήματα της Ασίας. Το Ρωμαϊκό Πατριαρχείο Αλεξανδρείας έχει δικαιοδοσία σ' όλη την Αφρική. Το Ρωμαϊκό Πατριαρχείο Αντιοχείας καλύπτει, κυρίως, την Συρία και τον Λίβανο. Το Ρωμαϊκό Πατριαρχείο Ιεροσολύμων καλύπτει τα κράτη Παλαιστίνη, Ισραήλ και Ιορδανία, με τα σημαντικότερα προσκυνήματα της Ρωμηοσύνης⁴⁹.

Αυτό σημαίνει ότι η Ρωμανία ζεί όχι μόνο εκκλησιαστικά, πνευματικά, αλλά και στην πράξη. Η συνέχεια της όμως και ενότητα της σήμερα, εξαρτάται από την Ορθοδοξία των ορθοδόξων πολιτών της και την πνευματική τους ελευθερία από τις εφάμαρτες και θανατηφόρες δεσμεύσεις, που δημιουργεί ο «κόσμος», που «κείται εν τω πονηρώ» (Α' Ιωαν.5,19).

Σημειώσεις

1. 1927-2001.Βλ. π. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, Πρωτοπρεσβύτερος Ιωάννης Σ.Ρωμανίδης. Ο «προφήτης της Ρωμηοσύνης» προσωπογραφούμενος μέσα από άγνωστα ή λίγο γνωστά κείμενα, Αθήνα 2003. Υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους Ορθοδόξους Θεολόγους (δογματολόγος και ιστορικός) του 20ου αιώνα, συνδεόμενος στενά με τον επίσης μεγάλο Θεολόγο π. Γεώργιο Φλωρόφσκυ (+1979).Γνώριζε άριστα της Ορθοδοξία της Μ. Ανατολής, διότι επί πολλά χρόνια δίδαξε στη Θεολογική Σχολή του Βalamand.

2. Το κύριο μάθημα μου και βασικό αντικείμενο της έρευνας μου ήταν (1982-2007) «Ιστορία και Πνευματικός Βίος της καθ' ημάς Ανατολής κατά την Μεταβυζαντινή περίοδο».

3. Βλ. π. Γ.Δ ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, Ρωμαϊκή Οικουμενικότητα και «Φράγκικη» Παγκοσμιοποίηση, στο: Συναντήσεις ., Αθήνα 2005, σ 233-246.
4. π. Γ. Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, Από την αυτοκρατορική ιδέα στην εθνική ιδέα, στο: Ελληνισμός Μετέωρος, Αθήνα 1992, σ. 7-29
5. Εις Ης. 2 ΡG 56, 33
6. ΠΑΝ. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΟΥ, «Απ.Παύλος και Μ. Αλέξανδρος», στην Εκκλησία, 1/7/1950, αρ. 15, σ. 218-220
7. Βλ. ΑΝΑΣΤ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗ, Ρωμηοσύνη η βαρβαρότητα, Αθήνα 1994, σ.88 ε.ε.
8. ΒΛΑΣΙΟΥ Ι. ΦΕΙΔΑ, Βυζάντιο..., Αθήνα 19974,σ. 8., 143 εε
9. ΑΝΑΣΤ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗ, οπ. π., σ. 89
10. ΒΛΑΣΙΟΥ Ι. ΦΕΙΔΑ, ο. π., σ. 15-16
11. Βλ. π. ΙΩ. Σ. ΡΩΜΑΝΙΔΗ, Ρωμηοσύνη..., σ. 85.
12. Στο ίδιο, σ. 23 ε.ε.
13. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ Κ. ΛΙΒΙΕΡΑΤΟΥ, Ιστορία της Νήσου Κεφαλληνίας, Πειραιεύς 1988, σ. 77. Η μαρτυρία προέρχεται από τον Ησίοδο, Θεογονία στ. 1014.
14. Βλ. DIMITRI OBOLENSKY, Η Βυζαντινή Κοινοπολιτεία, (The Byz. Commonwealth), (μετάφρ. Γιάννης Τσεβρέμος), τόμοι Α'-Β', Θεσσαλονίκη 1991.
15. «Τοσούτον απολέλοιπεν η πόλις ημών περί το φρονεῖν και λέγειν τους άλλους ανθρώπους, ώστε και το των Ελλήνων όνομα πεποίηκε μηκέτι του γένους, αλλά της διάνοιας δοκεῖν εἶναι και το μάλλον Έλληνας καλείσθαι τους της παιδεύσεως της ημετέρας η τους της κοινής φύσεως μετέχοντας (Πανηγυρικός, 50). Το μεταφράζουμε : «Τόσο πολύ η πόλις μας ξεπερνά τους άλλους ανθρώπους στη φρόνηση και τον λόγο, ώστε έφερε και το όνομα των Ελλήνων να μη θεωρείται πλέον χαρακτηριστικό γένους (=καταγωγής), αλλά διανοίας (=πνεύματος) και Έλληνες να καλούνται οι μετέχοντες μάλλον της παιδεύσεως μας πάρα της κοινής φύσεως».
16. ΣΤ. ΡΑΝΣΙΜΑΝ, Βυζαντινός πολιτισμός (μετάφρ. Δ.Δετζώρτζη), Αθήνα 1969, σ. 2001ε.
17. Βλ.ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Μαθήματα Λειτουργικής (τεύχος Α'), Αθήναι 1993, σ.345 ε.ε.
18. Ι. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους , τομ.Α' Θεσσαλονίκη 1995, σ19.

19. Στο ίδιο. Για το όνομα Ρωμανία βλ. π. Ι.Σ ΡΩΜΑΝΙΔΗ, οπ.π, με πλούσια βιβλιογραφία. J.ZEILLER, «L'aparition du mot Romania chez les ecviraains Latins», στην Revue des Etudes Latines, τομ. VII, Paris 1929. Κ ΑΜΑΝΤΟΥ, «Ρωμανία», Ελληνικά, τ.VI, Αθήναι 1933. ROB. CEE. WOLF, «ROMANIA:The Latin Empire of Constantinopoles», στο Speculum, τ.XXIII/1 1948. DU CANGE, C, DU FRENSE, Glossarium ad scriptores Mediae et Infimae Graecitatis. Le.

20. Επιστολή προς Μοναχούς τας δυσσεβείας των Αρειανών καθιστορούσα, PG 25, 733C: «Ούδε Λιβερίου του επισκόπου Ρώμης κατά την αρχήν εφείσαντο, αλλά και μέχρι των εκεί την μανίαν εξέτεινε και ουχ ότι αποστολικός εστί θρόνος ηδέσθησαν, ουδ ότι μητρόπολις η Ρώμη της Ρωμανίας εστί ηυλαβήθησαν».

21. Ν.ΠΟΛΙΤΟΥ, Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού, τ.Α, σ. 265. Ο ανώνυμος συγγραφέας του «Χρονικού του Μορέως»: «Ποτέ Ρωμαίου μη εμπιστευτείς δια όσα και σου ομνύει...» (14ος αι.). Στο ίδιο, σ.69.

22. Οι Άραβες και οι Τούρκοι αποκαλούν πάντα με σεβασμό τους πολίτες της Ρωμανίας Ρούμ, δηλαδή Ρωμαίους ή Ρωμηούς. Γι' αυτό και οι Πατριάρχες Κων/λεως, Αλεξανδρείας, Αντιοχείας και Ιεροσολύμων ονομάζονται μέχρι σήμερα, στα τούρκικα και αραβικά, Ρούμ Πατρίκ, δηλαδή Πατριάρχες των Ρωμαίων.

23. Ρούμελη ονομάζεται μέχρι σήμερα η ελληνική Στερεά Ελλάδα, διότι έτσι ονομαζόταν περί το 1830 το απελευθερομένο τμήμα της Ρούμελι πάνω από τον Ισθμό της Πελοποννήσου.

24. Μέχρι την άλωση οι αυτοκράτορες υπέγραφαν «αυτοκράτορες Ρωμαίων».Π.χ: «Ιωάννης εν Χριστώ το Θεό πιστός βασιλεύς και αυτόκράτωρ Ρωμαίων ο Παλαιολόγος», Βλ.Ι.ΚΑΡΑΓΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, Βυζαντινή Διπλωματία. Αυτοκρατορικά έγγραφα , Θεσσαλονίκη 1971,σ.287 ε.

25. Ο όρος είναι σχετικά νεώτερος. Μαρτυρίες επισημάνθηκαν στον 18ο αιώνα, Βλ. π.Γ.Δ ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, Το όνομα Ρωμηός και η ιστορική του σημασία-Αναχρονολόγηση του όρου «Ρωμηοσύνη», στο :Παρεμβάσεις -ιστορικές και Θεολογικές , Αθήνα 1998,σ.27-37.

26. ΑΛΥ ΝΟΥΡ, Το Κοράνιον και το Βυζάντιον, Εν Αθήναις 1970, σ.30 εε.

27. Στο ίδιο, σ.32ε.

28. Για το όνομα «Έλληνες» βλ. λεπτομερέστερα ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Οι περιπέτειες των εθνικών ονομάτων των Ελλήνων, Θεσσαλονίκη 19913, σ.37 ε.ε. ΑΝΑΣΤ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗ, Ρωμηοσύνη...,οπ.π., σ. 43 ε.ε.

29. π.Ι.Σ. ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ..., Ρωμηοσύνη..., οπ.π., σ. 165 ε.ε., 251 ε.ε.

30. Αυτό διαπιστώνει ο ιστορικός Π. ΚΑΡΟΛΙΔΗΣ, Ιστορία του ΙΘ' αιώνας, τομ. Β', Αθήνησιν 1892, σ. 107/108. Βλ. π. Γ.Δ ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, Το Ελλαδικόν Αυτοκέφαλο και η Ρωμηοσύνη, στο: Ελληνισμός Μαχόμενος, Αθήνα 1995, σ. 97.

31. Βλ. τη «Χάρτα» και τα επαναστατικά κείμενα του, ιδιαίτερα δε το «Πολίτευμα» του, ή η «Νέα Πολιτική Διοικήσεις των κατοικιών της Ρούμελης, της Μ. Ασίας, των Μεσογείων Νήσων και της Βλαχομπογδανίας». (Ρούμελη=Ρωμανία). Εξ' άλλου ο «Ύμνος Πατριωτικός» (1798) συμπληρώνεται με τους στίχους: «Της Ελλάδος και όλης της Γραικίας/Προς ξαναπόκτησιν της αυτών Ελευθερίας».

32. Στον «Θούριο» γράφει: «Βούλγαροι και Αρβανίτες, Αρμένιοι και Ρωμηοί/αράπηδες και άσπροι, με μία κοινή ορμή...». Καλεί μάλιστα και τους Μαλτέζους: «Μ'εμάς κι εσείς, Μαλτέζοι, γενήτ' ένα κορμί».

33. Οπ. π., σ. 70.

34. Στο ίδιο.

35. ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ. Οι περιπέτειες..., οπ. π., σ.119.

36. Στο ίδιο, σ.98 ε.

37. Το όνομα χρησιμοποιείται σποραδικά από κάποιους αρχαιολάτρες λόγιους.

38. Οπ. π., σ. 70.

39. π.Γ. Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, Από την αυτοκρατορική Ιδέα..., οπ. π., σ.22 ε.ε Πρβλ. του ίδιου, Το ανολοκλήρωτο '21. Στο: Παράδοση και Αλλοτρίωση, Αθήνα 20015, σ. 191 ε.ε.

40. Βλ. ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, οπ. π., σ.37 ε.ε.

41. Αυτό συντελείται ήδη στους ελληνιστικούς χρόνους. Μετά τον Μ. Αλέξανδρο ο ελληνικός πολιτισμός εξαπλώνεται σ' όλη την Οικουμένη, σε σημείο που να λέγεται ότι «Ελλάς ο πας κόσμος».

42. Οπ. π., σ.131.

43. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΡΑΝΤΖΗ, Ιστορία 3,6. Εκδ. Βόννης, σ. 276.

44. Βλ. π. Γ. Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, Από την αυτοκρατορική Ιδέα..., οπ. π., σ.20.

45. π. ΙΩ. Σ. ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ, Ρωμηοσύνη..., οπ. π., σ. 66.

46. Βλ. π. Γ.Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, Έθνος - Εθνικισμός και ορθόδοξο φρόνημα, στο: Παρεμβάσεις Ιστορικές και Θεολογικές, Αθήνα 1998, σ.13-26.

47. Αυτό το ακούμε συχνά σε ιστορικά συνέδρια στο Ελληνικό Κράτος, από Έλληνες επιστήμονες, που ταυτίσθηκαν πλήρως με τις φραγκικές θεωρίες.

48. π. Γ. ΤΣΕΤΣΗΣ, «Το πατριαρχείο Ιεροσολύμων δεν είναι μόνο η αγιοταφίτικη αδελφότητα», Εφημ. Ελευθεροτυπία, Σάββατο 16 Απριλίου 2005, σ. 10.

49. π. Ι. Σ. ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ, Ρωμηοσύνη... σ. 318ε.

Επιλεκτική Βιβλιογραφία

Charanis P. Romiosyne as a concept for the interpretation of Greek History. Byz.Studies-Etudes Byzantines 8,11 και 12 (1981,1984,και 1985) σ.57-64.

Χρήστου Παν.Κ., Οι περιπέτειες των εθνικών ονομάτων των Ελλήνων, Αθήνα 19913.

Καραγιαννόπουλος Ιωάννης, Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους, τόμοι 2, Θεσσαλονίκη 19955.

Μαντουβάλου Μαρία, Ρωμαίος -Ρωμίος και Ρωμιοσύνη. Κριτική βιβλιογραφία. Μαντατοφόρος, τεύχος 22, Νοέμβριος 1983, σ.34-72.

Mantouvalou Maria, Romaios-Romios-Romiosyni. La Nation de «Romain» Avant et apres la chute de Constantinopole, Επιστημονική Επετηρίς της Φιλοσοφικής Σχολής του Παν/μίου Αθηνών, Τ.ΚΗ' (1979-85), Αθήνα 1985, σ. 169-198.

Μεταλληνού π.Γ.Δ., Πολιτική και Θεολογία...,Κατερίνη 1990.

Μεταλληνού π.Γ.Δ., Ελληνισμός Μετέωρος. Η Ρωμαϊκή Ιδέα και το όραμα της Ευρώπης, Αθήνα 1992

Μεταλληνού π.Γ.Δ ., Ορθοδοξία και Ελληνικότητα, Αθήνα 19983.

Μεταλληνού π.Γ.Δ ., Ελληνισμός και Ορθοδοξία, Αθήνα 20002.

Νούρ Αλύ, Το Κοράνιον και το Βυζάντιον, (διατριβή). Εν Αθήναις 1970

Obolensky Dimitri, Η Βυζαντινή Κοινοπολιτεία, (μετάφρ. Γίαννης Τσεβρέμος), τόμοι 2, Θεσσαλονίκη 1991.

Obolensky Georg, Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους (=Geschichte des Byzantinischen Staates) (μεταφρ. Ιω. Παναγοπούλου), τ. Α', Αθήνα1978, τα, Β' (1979), τα, Γ' (1981).

Παπαδοπούλου Χρ.Α., Ιστορία της Εκκλησίας Ιεροσολύμων, Εν Αθήναις 19702.

Παπαδοπούλου Χρ.Α., Ιστορία της Εκκλησίας Αλεξανδρείας (62-1934), Αθήναι 19852.

Φειδά Βλασίου Ιω., Βυζάντιο, Αθήνα 19974.

Φιλίππιδη Αναστ., Ρωμηοσύνη η Βαρβαρότητα, Λεβαδεία 1994.

Ράνσιμαν Στήβεν, Βυζαντινός Πολιτισμός (μετάφραση Δέσποινας Δετζιώτζης), Αθήνα 1979.

Ρωμανίδου Ιω.Σ., Ρωμαίοι ή Ρωμηοί Πατέρες της Εκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1984.

Ρωμανίδου Ιω, Σ., Ρωμηοσύνη-Ρωμανία-Ρούμελη, Θεσσαλονίκη 20023.

Στεφανίδου Βασιλείου, αρχιμ. Εκκλησιαστική Ιστορία, Αθήναι 19592.

Traboulsi, Berge I., Η Ουνία στο Πατριαρχείο Αντιοχείας και οι σχέσεις Ορθοδόξων και Ουνιτών στον Λίβανο (1722-1848) Αθήναι 1997 (δακτυλογρ.).